

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit rechtsgeleerdheid

Superdilemma's

Rosalie Koolhoven & Ariska Bonnema

**rijksuniversiteit
 groningen**

faculteit rechtsgeleerdheid

**rijksuniversiteit
 groningen**

groninger universiteitsfonds

Deze uitgave wordt u aangeboden ter gelegenheid van de Internationale Dag van de Vrede op 21 september 2020. Zij biedt leerlingen en docenten in het primair onderwijs wetenschappelijke kennis en werkvormen voor een duurzame, inclusieve, vreedzame maatschappij.

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen en het Groninger Universiteitsfonds. De Rijksuniversiteit Groningen (RUG) is een open academische gemeenschap, sinds 1614. De ambities van de Rijksuniversiteit zijn 'verbinding', 'ontmoeting' en 'betrokkenheid'. De Stichting Groninger Universiteitsfonds werd opgericht op 4 maart 1893 door de hoogleraren van de Groninger Universiteit en subsidieert projecten van studenten en docenten.

© Copyright R. Koolhoven & A.I. Bonnema, 2020

Alle rechten voorbehouden. Voor het kopiëren, aanpassen, openbaar maken en/of doorgeven van teksten of illustraties uit deze uitgave is voorafgaande schriftelijke toestemming nodig van de auteurs en illustratoren.

Bijbehorend lesmateriaal vindt u op www.rug.nl/rechten/superdilemmas.

Woord vooraf

Dit boek wordt aangeboden aan alle 6350 basisscholen in Nederland ter gelegenheid van de Internationale Dag van de Vrede, op 21 september 2020. Het bevat 25 op rechtszaken gebaseerde leerzame, verrassende of ontroerende dilemma's: Superdilemma's.

De samenleving stelt eisen aan kinderen en de volwassenen die zij worden. Zij zullen kopers en verkopers worden, burens, knopendoorhakkers, redders in nood en voorbijgangers. Ze bewegen zich op internet, in de supermarkt, op straat, in de natuur en ontmoeten mensen uit alle windstreken. Ze verdienen voorbereiding op het burgerschap in onze democratische rechtsstaat.

Wat betekent bijvoorbeeld populisme? Wie kiest of er een snelweg komt door een natuurgebied, of een windmolenpark op zee? Waarom zijn verkiezingen belangrijk? Wat is zelfverdediging? Moet je betalen voor hulp?

Omdat kinderen te maken krijgen met botsende belangen en meningsverschillen hebben ze baat bij inlevingsvermogen, bij het vermogen om te reflecteren en het voor een ander of zichzelf op te nemen. Dit boek biedt stof om deze vaardigheden en burgerschap te oefenen.

Aan de Rijksuniversiteit Groningen wordt wetenschap bedreven. Dit boek maakt die wetenschap toepasbaar. De basis is de wetenschappelijke houding: openheid, nieuwsgierigheid en onvooringenomenheid. Met aansprekende werkvormen in dit boek oefenen leerlingen meningsvorming, luisteren, vergelijken en op elkaar reageren. Deze vaardigheden dragen bij aan wederzijds begrip en tolerantie, aan vrijheid en vreedzaam samenleven.

Wij bedanken rechtswetenschappers Laura Peters, Michiel van der Wolf, Fokke Jan Vonck, Matthijs van Wolferen, Evert Neppelenbroek, Sander van den Tillaard, Geeske Tuinstra, Carla van Os, Elianne Zijlstra, Carien de Jager, Michiel Duchateau, Els Schipaanboord, Jeannette Smit, Aline Klingenberg, Gerard Jan Ritsema van Eck, Heleen Weyers, Ceciel Nieuwenhout, Aukje Mens en Karel Harms voor de inhoudelijke bijdragen, Anja Robbeson, Koen Drewes en Marije Cnossen voor hun steun bij de vormgeving en presentatie. Wij zijn trots dat Maïa Blezes, Willem Kolvoort, Anita Letuve, Moniek Peek en Sieger Zuidersma de prachtige illustraties hebben verzorgd. Tot slot danken wij de Faculteit Rechtsgeleerdheid en de Stichting Groninger Universiteitsfonds dat zij dit project financieel mogelijk maakten.

Groningen, juli 2020

Ariska Bonnema & Rosalie Koolhoven

Inhoud

‘Burgerschapsonderwijs <i>powered by</i> de Rijksuniversiteit Groningen’	5
Verantwoording	5
Aansluiting bij kerndoelen	5
Taalvaardigheid	5
Oriëntatie op jezelf en de wereld	6
Kunstzinnige oriëntatie	6
Lesmateriaal en NGT	6
Werkvormen	7
# 1 De vliegende chihuahua en een gezicht vol poep!	10
# 2 De waanzinnige waxinelichthoudergooier	12
# 3 Een balkon is toch geen volière?	14
# 4 Van koeienstal tot kinderkamer	16
# 5 Van wie is de natuur?	18
# 6 Panthère de Cartier of: de goedkope dure ketting	20
# 7 Een ongeluk zit in een klein hoekje!	22
# 8 Is de wet ‘eerlijk’?	24
# 9 Dakloos of ouderloos?	26
# 10 Het sprookje dat Coca-Cola heet	28
# 11 De mening van ‘de leerlingen’	30
# 12 Kun je uit een online game stelen?	32
# 13 Gronings gas en bevende boerderijen	34
# 14 E651, TGT, ADH. Wat veel informatie!?!	36
# 15 De Romeinse helm in de modder	38
# 16 Op een vlot naar de Waddeneilanden	40
# 17 De prinses en de journalisten	42
# 18 Waar surveilleert de politie en waarom?	44
# 19 Spijt van Holland’s Got Talent	46
# 20 De 95-jarige mevrouw B. wil niet meer leven	48
# 21 Windmolens of een rustig zeehondenleven?	50
# 22 Eens geadopteerd, altijd geadopteerd?	52
# 23 Positieve discriminatie. ‘Alleen nog meesters’	54
# 24 Een film zonder ondertiteling: discriminatie?	56
# 25 Inbreken in een computersysteem	58
Auteurs & illustratoren	61
Register: trefwoorden & dilemma’s	63

Burgerschapsonderwijs *powered by* de Rijksuniversiteit Groningen

De 25 Superdilemma's kunt u gebruiken voor burgerschapsonderwijs, voor het werken aan sociale redzaamheid, voor het onderwijzen van maatschappelijke verhoudingen. U kunt de dilemma's inzetten voor verschillende kerndoelen op de gebieden taalvaardigheid, oriëntatie op jezelf en de wereld en kunstzinnige oriëntatie.

Verantwoording

De Wet op het Primair Onderwijs beschrijft het **doel** van het primair onderwijs: leerlingen doorlopen een ononderbroken ontwikkelingsproces op emotioneel en verstandelijk vlak. Leerlingen worden ondersteund bij het ontwikkelen van creativiteit, van sociale, culturele en lichamelijke vaardigheden en van kennis.

Uitgangspunten daarbij zijn dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving, kennismaken met verschillende achtergronden en culturen, en dat ze werken aan actief burgerschap en sociale integratie.

De **inhoud** van het onderwijs omvat naast taal en rekenen, ook sociale redzaamheid en het kennisgebied 'maatschappelijke verhoudingen'. Dit boek biedt werkvormen, Superdilemma's en bijbehorende informatie om aan sociale redzaamheid en maatschappelijke verhoudingen te werken. Bij sociale redzaamheid en maatschappelijke verhoudingen horen 'rekening houden met elkaar' en 'wederzijds begrip'. Die waarden maken ons betrokken bij elkaar en de maatschappij. De werkvormen, dilemma's en informatie in dit boek willen laten zien dat elk verhaal verschillende kanten heeft.

Aansluiting bij kerndoelen

De inhoud van het onderwijs is gespecificeerd in 58 **kerndoelen**. Die stellen kwaliteiten van leerlingen vast op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden.

Scholen hebben de ruimte om zelf te kiezen hoe naar de kerndoelen wordt toegewerkt. De wens is om bij de natuurlijke behoefte aan ontwikkeling en communicatie aan te sluiten en deze behoefte te stimuleren met interactief onderwijs, uitdagende activiteiten, met ontdekkend leren en interessante thema's.

De onderwerpen en werkvormen in dit boek sluiten daarbij aan, evenals bij **onderzoekend leren** en **de wetenschappelijke houding** zoals beschreven in het W&T Richtinggevend leerplankader.

Taalvaardigheid

De Superdilemma's kunnen gebruikt worden om alle kerndoelen op het gebied van taalvaardigheid te realiseren, afhankelijk van welke werkvorm u kiest. Vanaf p. 7 staan verschillende werkvormen uitgewerkt. Op www.rug.nl/rechten/superdilemmas vindt u een tabel waarin de Werkvormen zijn gekoppeld aan Kerndoelen.

Oriëntatie op jezelf en de wereld

De Superdilemma's illustreren hoe mensen met elkaar omgaan en hoe ze problemen oplossen. Tegelijk weerspiegelen de dilemma's de eisen die de samenleving stelt. De dilemma's vragen leerlingen om na te denken en te discussiëren over belangrijke waarden en normen. Zo ontwikkelen ze respect en tolerantie naar de medemens en ontdekken ze hoe ze naar waarden en normen kunnen handelen.

Alle dilemma's geven tegelijkertijd uitleg over onderwerpen die zijn uitgewerkt in het project TULE binnen 'Oriëntatie op jezelf en de wereld'. Onderwerpen die daarin worden genoemd zijn: veilig speel- en werkgedrag, consumentengedrag, commerciële invloeden op consumptie, de koopovereenkomst, duurzaamheid bij productkeuze, gezamenlijk regels vaststellen, werkwijze van politie en discriminatie. Deze onderwerpen en vele meer komen aan bod. Achterin dit boek vindt u daarom een **register met trefwoorden** en verwijzingen naar de dilemma's.

Kunstzinnige oriëntatie

Verder bieden de dilemma's en werkvormen mogelijkheden om te werken aan kerndoelen 54 en 56. Bij kerndoel 54 leren de leerlingen beelden, taal, spel en beweging te gebruiken om te communiceren. Bij kerndoel 56 staat waardering voor cultureel erfgoed centraal. Dilemma's over schatvinding en het behoud van onze omgeving sluiten daar inhoudelijk bij aan.

Lesmateriaal en NGT

Van enkele opdrachten die we voorstellen in dit boek zijn op www.rug.nl/rechten/superdilemmas **filmpjes** beschikbaar in gesproken Nederlands en in Nederlandse gebarentaal. Die kunt u gebruiken in de les, samen met de leerlingen.

De Superdilemma's vindt u op dezelfde website. U kunt alle onderdelen van het Superdilemma gratis **uitprinten** voor de leerlingen in de klas.

Bij elk dilemma staan **argumenten** en meningen voor beide kanten van het verhaal beschreven, die als voorbeeld dienen om verder te praten.

Verdiepende informatie onder het kopje '**Wist je dat...**' en **persoonlijke noten** van de rechtswetenschappers wijzen u de weg.

Filosofische (voorbeeld)vragen bij elk Superdilemma nodigen uit om verder te denken.

Werkvormen

Voorlezen en argumenten bedenken

Elke zaak kan als voorleesverhaal worden gebruikt. Lees voor tot en met het dilemma. Laat de leerlingen zelf argumenten voor (een van) beide kanten bedenken en opschrijven. Afhankelijk van de leeftijd van de leerlingen en de moeilijkheidsgraad van het dilemma en uw leerdoel, kunt u de leerlingen in groepjes argumenten laten zoeken.

Zelf lezen en betekenis geven

Laat de leerlingen het Superdilemma lezen en de woorden die ze niet begrijpen onderstrepen. Werk vervolgens (klassikaal of in groepjes) met verschillende woordleerstrategieën om erachter te komen wat die woorden betekenen.

Samenvatten en structureren

Laat de leerlingen het dilemma samenvatten, waarbij ze gebruik maken van signaalwoorden om de tekst structuur te geven. Wat is er aan de hand? Waarom is er onenigheid? Wat zijn de verschillende meningen en hoe wordt het dilemma uiteindelijk opgelost?

Schrijf een brief of betoog

U kunt het dilemma gebruiken om de leerlingen een brief te laten schrijven aan één van de betrokkenen in de zaak. Bijvoorbeeld om diegene een hart onder de riem te steken, te verdedigen of om te laten weten wat ze van de situatie vinden.

Ook zou u de leerlingen kunnen vragen een betoog te schrijven voor één van de twee kanten van de zaak. Vraag ze daarbij om minimaal twee redenen op te schrijven waarom de ene kant 'gelijk' heeft en minimaal één reden waarom de andere kant 'ongelijk' heeft. U kunt ze helpen door zinnen op het bord te schrijven als '*stelling* is juist/onjuist omdat...'.

Het doel is om informatie en meningen te verzamelen en ordenen, te reflecteren op de inhoud en te letten op de opbouw van zinnen en spelling.

Teken een strip

Er is niet zomaar een dilemma. Er gebeurt altijd eerst iets. Laat de leerlingen de gebeurtenissen voor het dilemma samenvatten in stripvorm.

Als de leerlingen het leuk vinden kunnen ze het hele dilemma, zelfs inclusief de argumenten en de uitspraak van de rechter samenvatten in een strip.

Schrijf een verhaal

Het is belangrijk dat leerlingen van perspectief leren wisselen. Een verhaal schrijven vanuit het perspectief van één van de twee partijen (tijdens de rechtszaak) helpt daarbij. Hoe voelde hij/zij zich. Wat dacht hij/zij van de uitspraak? Wat had hij/zij gehoopt?

Rechtbankspel – met video op www.rug.nl/rechten/superdilemmas

Lees de introductie en het dilemma van een Superdilemma voor. Verdeel de klas in drie groepjes: leerlingen die argumenten voor de ene kant bedenken (advocaten), leerlingen die argumenten voor de andere kant bedenken en een groepje dat de argumenten beoordeelt (de rechters) en de oplossing kiest op basis van de gegeven argumenten.

Advocaten krijgen 10-20 minuten de tijd om met argumenten te komen. Ondertussen bedenken de rechters of er een goede oplossing is voor het dilemma. De leerkracht loopt rond om tips te geven of vragen te stellen. Daarvoor gebruikt u de argumenten en vragen bij de Superdilemma's.

Na 10-20 minuten geven de 'advocaten' om de beurt hun mening en argumenten. Uiteindelijk doen de 'rechters' een uitspraak en presenteren ze hun oplossingen. Leerlingen oefenen zo met het naar elkaar luisteren en op elkaar reageren.

Bedenk een regel – met video op www.rug.nl/rechten/superdilemmas

Laat leerlingen een regel bedenken die de wereld verbetert of een dilemma voorkomt! Dit vraagt om voorspellend denken, om 'maatschappelijk perspectief'. Het stappenplan voor het bedenken van de regel is oefenen met onderzoek doen.

U kunt de voorbeeldvragen gebruiken om de leerlingen te begeleiden of de video met stappenplan (op www.rug.nl/rechten/superdilemmas) afspelen in de klas.

1. Wat vind jij een groot probleem in de samenleving, in je leven, op aarde, voor mensen of dieren? Waar heb je last van of waar hebben andere mensen last van? (Verwondering)
2. Hoe kan dat beter? (Vertaling) Kun je dat zeggen in een 'wet'? Zo van "Alle mensen moeten ..." of "Het is verboden om..." of "Niemand mag ..." of "Alle kinderen hebben ..."
3. Probeer heel precies te maken wat je bedoelt. (Verzamelen) Wat is/welke omstandigheden zijn ervoor nodig om de beste situatie waar te maken? Voor wie geldt dat? (Is het voor alle mensen of alleen een groep mensen? Is het voor alle dieren ... of alleen wilde dieren of honden?) Wanneer is dat? (Mag het echt helemaal nooit of soms niet?)
4. Vat het samen in één zin (Verwerken). Dat vraagt om het ordenen van gegevens en het weergeven van de kern. De regel is bijvoorbeeld niet voor alle mensen bedoeld in alle situaties, maar alleen voor (bijvoorbeeld) kinderen van 10-12 die op woensdag in de regen naar sport moeten ... Door het stellen van vragen over de bedachte regel leren de leerlingen dat het formuleren van één regel lastig is.
5. Is het realistisch? (Verbanden leggen) Welke gevolgen kan de wens – de realiteit die de leerlingen willen scheppen – hebben? Bijvoorbeeld op het vlak van dierenwelzijn. De regel is "Alle dieren moeten vrij kunnen scharrelen en mogen niet in kleine hokjes worden gehouden." De vraag naar de andere gevolgen kan leiden tot de discussie dat vlees duurder wordt. Is dat dan oneerlijk voor mensen met minder geld die vlees willen eten?
6. Presenteer! (Verspreiden) Hoe verwoord je jouw regel? Hoe presenteer je jouw oplossing overtuigend?

Touwdiscussie

Vorbereiding: touw, papier en paperclips OF een lijn op het bord en magneten. De twee uiteinden van het touw representeren de ‘ene kant’ en de ‘andere kant’.

Lees een van de Superdilemma’s voor of laat de leerlingen het dilemma zelf lezen. Elke leerling schrijft vervolgens op een briefje zijn of haar mening over het dilemma, inclusief waarom (een argument). Laat iedere leerling zijn of haar mening voorlezen en op de juiste positie op het touw ophangen. Bespreek de resultaten. Zitten de meningen meer aan de ene, of de andere kant of in het midden? Deze oefening laat zien dat niets zwart-wit is.

Wisselen van mening

Het is heel normaal dat mensen van mening veranderen als ze goede argumenten hebben gehoord. Dit spel laat dat zien.

Maak drie hoeken in de klas of op het schoolplein. Eén van de hoeken representeert de mening van de ‘ene kant’ van het Superdilemma, een tweede de mening van ‘de andere kant’ en de derde ‘weet ik niet’. Begin met het voorlezen van de introductie. Leg de leerlingen het dilemma voor en laat ze een kant kiezen. Geef nu een of enkele argumenten van de ‘ene kant’ en laat ze opnieuw een kant kiezen. Geef dan argumenten voor de ‘andere kant’ en laat de leerlingen weer een kant kiezen. Vraag tussendoor leerlingen waarom ze aan een bepaalde kant staan. Waarom zijn ze gewisseld? Of waarom niet? En waarom ‘weet je het niet’, als leerlingen in de ‘weet ik niet’ hoek staan.

Een compromis – de beste oplossing

Elk dilemma is een soort patstelling. Twee partijen zijn het niet met elkaar eens. In plaats van te focussen op wie er gelijk heeft, probeert iedere leerling in deze opdracht een oplossing te bedenken die voor beide partijen acceptabel zou zijn: een compromis. De oplossingen worden op het bord geschreven. Daarna mag iedere leerling stemmen op de beste oplossing. In een klassengesprek kunt u de uitkomsten bespreken. Leerlingen leren oplossingsgericht denken en omgaan met tegenstrijdige meningen.

Feit en mening onderscheiden

De Superdilemma’s bestaan vaak uit feiten en meningen. Als leerkracht presenteert u zinnen uit Superdilemma’s (vooral ‘de ene kant’ en ‘de andere kant’ zijn hier geschikt voor). Welke onderdelen zijn feiten en welke zijn meningen? Hoe kun je dat te weten komen? De leerlingen leren om te gaan met signaalwoorden. Ook leent deze werkvorm zich om uit te leggen dat feiten zintuiglijk waarneembaar zijn (horen, zien, ruiken, voelen, proeven) en dat de betekenis die daaraan wordt gegeven vaak een mening is.

Socratische dialoog

Begin een klassengesprek op basis van de ‘Vragen om over na te denken’ bij het Superdilemma. Deze vragen lenen zich voor het doorvragen en reflecteren op intuïties. Waarom vindt een leerling wat hij of zij vindt? Gaat dit op in alle situaties? Waarom? Enzovoort.

#1 De vliegende chihuahua en een gezicht vol poep!

Illustratie: Willem Kolvoort

Bert en zijn vrouw Janny laten op een zomerse dag hun chihuahua-hondjes uit in het park. Hun 70-jarige buurvrouw maakt daar ook een wandeling, iets verderop, op het pad. Ze komt langzaam hun kant op. De drie burens hebben al een tijdje ruzie, omdat de buurvrouw verliefd is op Bert. Bert wil daar niets van weten.

Als Bert, Janny en de buurvrouw elkaar tegenkomen, kan de buurvrouw er niet goed langs door de chihuahua's die op het pad staan. Ze wordt er heel boos om en pakt daarom één van de chihuahua's van Janny en Bert op. Dan slingert ze de hond een eind de lucht in! Bert had kort daarvoor de poep van zijn eigen hond netjes opgeruimd met een zakje. Dat zakje met poep heeft hij nog in zijn hand. Zodra de buurvrouw zijn hondje de lucht in slingert, twijfelt hij geen moment en hij smeert de poep in het gezicht van de buurvrouw.

Bert moet voor de strafrechter komen. Hij wordt beschuldigd van mishandeling.

Het dilemma

Verdient Bert straf omdat hij zijn buurvrouw insmeerde met poep of mocht hij zijn hondje verdedigen?

De ene kant

Bert verdient straf

De buurvrouw heeft een ‘groot lichamelijk ongemak’, door Bert. Poep in je gezicht is echt niet fijn! Bert deed het expres en moet daarom ook gestraft worden.

De andere kant

Bert verdient geen straf

Bert smeerde de poep niet expres in het gezicht van de buurvrouw. Hij deed dat alleen maar uit verdediging - nadat de buurvrouw zijn chihuahua de lucht in gooide - en verdient daarom geen straf.

Wist je dat ...

In ons land hebben we een Wetboek van Strafrecht. Dit staat vol regels die zeggen wanneer iemand straf verdient en wanneer niet. Daarin staat dat ‘mishandeling’ betekent dat je iemand anders ‘opzettelijk’ (dat is expres) ‘lichamelijk letsel’ (een verwonding) toebrengt. Als we heel precies lezen staat in dit Wetboek van Strafrecht: ‘Mishandeling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of een geldboete van de vierde categorie’ en dat is 20.750 euro! Als de rechter poepsmeren als mishandeling ziet, kan Bert een gevangenisstraf van 3 jaar krijgen. Of een hele hoge boete.

Maar in datzelfde Wetboek van Strafrecht staat ook: ‘Iemand die iets doet wat niet mag om zichzelf of iets wat van hem is te verdedigen, wordt niet gestraft.’ Omdat de rechter vond dat Bert zijn hondje verdedigde, kreeg hij uiteindelijk geen straf.

Vragen om over na te denken

- ✓ Liever maken we helemaal geen ruzie! Mensen doen dan gekke dingen. Hoe zou jij een (buren)ruzie oplossen?
- ✓ Welke van deze beroepen houden zich bezig met gebeurtenissen die verboden en ‘strafbaar’ zijn? Leg uit waarom je dat denkt. *Bakker, boer, gevangenisdirecteur, kapper, ober, officier van justitie, piloot, politie, professor, rechter, winkelmedewerker.*
- ✓ Wat vind je dat je mag doen om jezelf te verdedigen? Leg uit waarom je dat vindt.
- ✓ Vind jij dat Bert het expres deed? En is dat belangrijk volgens jou?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Laura Peters

“Dit verhaal is gebaseerd op een echte rechtszaak uit 2017. Ik vind dit een bijzondere zaak, omdat je op het eerste gezicht zou denken het insmeren van iemand met poep gewoon heel kinderachtig (en vies) is. Misschien denk je niet meteen dat iemand daarvoor een gevangenisstraf kan krijgen! Dat kan wél. De rechter vindt in deze zaak dat Bert zijn hondje mocht verdedigen. Bert wordt dus niet gestraft. Het recht heeft niet altijd de uitkomst waar je als eerste aan denkt én de rechter zoekt altijd naar een uitkomst die rechtvaardig is.”

#2 De waanzinnige waxinelichthoudergooier

Illustratie Anita Letuwe

Het is Prinsjesdag 2010. Koningin Beatrix rijdt met Maxima en Willem Alexander, die toen nog geen koning was, in de gouden koets door Den Haag. Er staan veel mensen langs de straat om naar ze te zwaaien. Opeens klinkt er een klap. Er wordt iets tegen de gouden koets aangegoooid. Het is iets van glas wat uit elkaar spat. Het blijkt een glazen bakje te zijn voor waxinelichtjes. De man die dat gooide, schreeuwt naar de koninklijke familie: 'Oplichters! Dieven! Verraders!' De volgende dag staat het in alle kranten. De man wordt de 'waxinelichthoudergooier' genoemd. Iedereen vraagt zich af: waarom deed hij dat?

Om die vraag te beantwoorden onderzoeken dokters de man. Ze zeggen dat hij een ziekte heeft aan zijn hersenen: een waanstoornis. Hierdoor denkt de man dingen die niet waar zijn. De man denkt dat de koninklijke familie de vijand is van alle mensen. Hij denkt dat hij de vijand moet verslaan en de mensen moet redden. Hij vindt zichzelf helemaal niet ziek. Hij vindt zichzelf heel belangrijk.

Het dilemma

Als je iets doet wat niet mag door een ziekte aan je hersenen, verdien je dan straf?

De ene kant

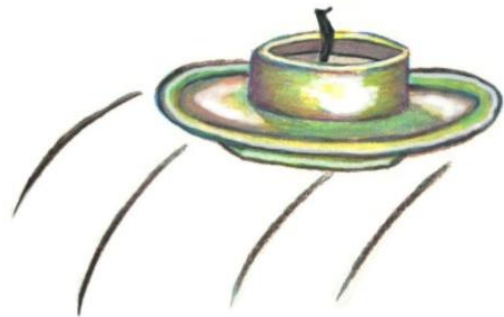
Ja, ook dan verdien je straf

Als je lelijke dingen roept naar de gouden koets, beledig je de koningin. En dat mag niet van de wet. Ook mag je geen spullen van iemand anders beschadigen. Al helemaal geen gouden koets! Deze man heeft expres dingen gedaan die van de wet niet mogen. Daarom hoort hij in de gevangenis.

De andere kant

Nee, dan verdien je geen straf

Door de ziekte aan zijn hersenen denkt de man dingen die niet kloppen. Daardoor wilde hij de gouden koets aanvallen. Dat de man ziek is, daar kan hij niks aan doen. Dan is het toch niet eerlijk om hem straf te geven? Hij hoort niet in de gevangenis, maar in het ziekenhuis!

Vragen om over na te denken

- ✓ De dokters denken dat de waxinelichthoudergooier een ziekte in zijn hersenen heeft. De waxinelichthoudergooier denkt van niet. Wie geloof jij en waarom?
- ✓ De waxinelichthoudergooier moet 5 maanden naar de gevangenis. Vind je die straf te laag, te hoog of precies goed? Leg uit waarom je dat vindt.

Dit dilemma is gekozen door prof. dr. mr. Michiel van der Wolf

“Ik vind het belangrijk dat we begrijpen dat mensen die ziek zijn aan hun hersenen iets ergs kunnen doen, zonder dat ze daar zelf iets aan kunnen doen. Als dat gebeurt, dan houdt de rechter daar rekening mee in zijn uitspraak. Iemand die iets doet wat niet mag, door een ziekte aan de hersenen - door een psychische stoornis - krijgt volgens de wet geen straf. Volgens de wet is zo iemand ‘ontoerekeningsvatbaar’. De rechter kan wel bepalen dat een ziek iemand naar een ziekenhuis moet om beter te worden. Dat gebeurde ook bij de waxinelichthoudergooier. Maar toen de man hoorde dat hij naar het ziekenhuis moest, schreef hij met zijn advocaat een brief naar de rechtbank om te vragen of rechters de zaak opnieuw wilden beoordelen, in ‘hoger beroep’. Deze man vond zichzelf niet ziek en wilde serieus genomen worden.

Het Gerechtshof keek opnieuw naar de zaak en gaf hem gelijk. Hij hoefde niet naar het ziekenhuis, maar moest vijf maanden de gevangenis in.”

#3 Een balkon is toch geen volière?

Illustratie Moniek Peek

In een stad staat een groot flatgebouw van de gemeente. In de flat zijn veertig woningen. De gemeente verhuurt de woningen aan veertig verschillende mensen. Voordat die mensen de sleutel krijgen, krijgen ze een contract. Daarin staan huisregels over wat niet mag. (Je mag bijvoorbeeld niet je skateboard op de trap laten slingeren, want daarover kan de buurman struikelen.) In dat contract staat ook dat je de flat ‘netjes’ moet houden.

Mevrouw Oso woont daar in die flat. Ze houdt van dieren en voert daarom elke dag duiven op haar balkon. De poep en herrie vindt zij geen probleem. Steeds meer duiven fladderen daardoor bij de flat. Na een jaar zijn er zoveel ‘hangduiven’ dat ze niet meer bij mevrouw Oso op het balkon passen. De duiven gaan ook bij de burens zitten, slapen en poepen. Al gauw is het ook bij de burens heel vies! De burens van mevrouw Oso vinden dat ze moet stoppen met het voeren van de duiven. Ze klagen bij de verhuurder over hun buurvrouw Oso. En zeggen tegen mevrouw Oso dat zij de vogels naar het park moet brengen, waar ze horen. Maar mevrouw Oso vindt die burens maar dierenbeulen! Ze wil niet naar de burens luisteren, omdat ze alleen een contract heeft met de gemeente van wie ze de flat huurt.

Het dilemma

Wie moet het probleem met de duiven oplossen: de burens of de gemeente (verhuurder)?

De ene kant

De buren moeten het samen doen

Als je een probleem hebt met een buurvrouw of haar dieren, is het het beste om zelf de buurvrouw aan te spreken. Je kunt dan uitleggen hoe iets voor je is. De verhuurder kan er ook niets aan doen dat de buurvrouw zoveel duiven naar haar balkon lokt.

De andere kant

De verhuurder moet het oplossen

De buurvrouw heeft huisregels gekregen van de gemeente (verhuurder), dus moet die ervoor zorgen dat de buurvrouw zich daaraan houdt. Als je iemand betaalt om rustig in een flat te wonen, heb je ook het recht om rustig in die flat te wonen.

Wist je dat ...

Het is het handigst als we allemaal hetzelfde ‘goed’ vinden. Maar dat lukt niet altijd. Mevrouw Oso wilde voor de duiven zorgen en vond de andere bewoners maar dierenbeulen, omdat ze de duiven niet op hun balkon wilden hebben. Zelfs de oplossing, de dieren vangen en ergens anders laten leven, vond ze slecht.

Als jouw buurvrouw overlast veroorzaakt kun je eerst proberen het samen op te lossen. Daarna kun je de verhuurder om hulp vragen. Je hebt als huurder namelijk recht op rustig woongenot. Als de verhuurder niets doet, kun je tegen de verhuurder een rechtszaak starten bij de rechter. Dan moet de verhuurder zorgen dat de buurvrouw zich aan de huisregels houdt. En als ze dat niet doet, kan de rechter het huurcontract met de buurvrouw stopzetten, zodat de mensen die zich wel aan de regels houden ook echt ‘woongenot’ hebben, ergens rustig kunnen wonen.

Vragen om over na te denken

- ✓ Wat denk je: zijn er regels nodig als je in je eentje op een onbewoond eiland leeft?
- ✓ Zijn je ouders verplicht om je te helpen als je ruzie hebt met de buurjongen? En een voorbijganger? Wanneer is iemand wel verplicht om te helpen met jouw probleem en wanneer niet? Leg uit waarom je dat vindt.
- ✓ Is het denk je mogelijk dat we allemaal hetzelfde goed vinden? Leg uit waarom je dat denkt.

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Rosalie Koolhoven

“In het echt was deze ruzie in 2011 begonnen. In de lente van 2020 was er weer een uitspraak van de rechter in deze zaak. Als mevrouw Oso zich aan de huisregels had gehouden, was dat niet gebeurd. Als je een regel oneerlijk vindt, dan kun je redenen verzamelen om iedereen te overtuigen dat er iets moet veranderen. Dan maak je een ‘betooog’, een verhaal waarin je precies vertelt waarom het anders moet. Hoe beter je dat opschrijft, hoe meer mensen je overtuigt. Dat doen advocaten voor hun werk!”

#4 Van koeienstal tot kinderkamer

Illustratie Maïa Blezes

Kees houdt van oude huizen. Hij is dan ook heel blij als hij een 110 jaar oude koeienstal kan kopen van Joost. Kees moet de stal nog wel verbouwen, maar dat is geen probleem: hij kan goed klussen. Hij krijgt een folder waarin alle voordelen van de stal staan. Er staat dat onder het hoge dak ruimte genoeg is voor een extra verdieping. Dat lijkt Kees wel wat. Daar kan hij een supergrote slaapkamer voor zijn dochter bouwen!

Joost sluit met Kees een koopcontract. Joost belooft dat de koeienstal geschikt is om er een woonhuis van te maken. Kees belooft dat hij niet zal klagen over dingen die kapot zijn, die hij van tevoren had kunnen zien. Het gaat tenslotte wel om een oude stal! Als Kees aan de verbouwing begint, ziet hij dat de onderkant van het rieten dak helemaal verrot is. Die moet gerepareerd worden. Niet alleen om de slaapkamer voor zijn dochter te maken, maar om te zorgen dat het dak niet instort. Die reparatie kost wel twintigduizend euro.

Het dilemma

Had Joost moeten waarschuwen of had Kees zelf het dak moeten (laten) onderzoeken?

Vragen om over na te denken

1. Stel je koopt iets wat meteen kapotgaat. Of iets doet het niet zo goed als in de reclame. Ga je terug naar de winkel? Leg uit waarom wel of niet.
 2. Stel je koopt iets op de rommelmarkt van een klasgenoot en het is de volgende dag stuk. Ga je dan terug naar de klasgenoot? Leg uit waarom wel of niet.
- ✓ Zit er verschil in je antwoord op vraag 1 en 2? Leg uit waarom er volgens jou wel of geen verschil is.
 - ✓ Vind je dat je eerlijk alles wat je weet moet vertellen? Of mag je best een beetje reclame maken? Leg uit waarom je dat denkt.

De ene kant

Joost had moeten waarschuwen

In de folder staat dat onder het hoge dak een verdieping kan worden gebouwd. Kees mocht daardoor verwachten dat hij een extra verdieping kon maken zonder eerst het hele dak te vernieuwen. Als Joost hem had gewaarschuwd, had Kees geen verkeerde verwachtingen gehad. Joost kende de stal toch?

De andere kant

Kees had onderzoek moeten doen

In de reclamefolder staat wat de ‘mogelijkheden’ zijn; niet wat er nodig is om die mogelijkheden te realiseren. Dat het dak slecht is, is normaal bij zulke oude gebouwen. Het was duidelijk te zien dat de stal verbouwd moest worden en dat het dak slecht is. Als Kees vooraf precies had willen weten wat goed en slecht was in de stal, had hij dat kunnen onderzoeken met iemand die er verstand van heeft.

Wist je dat ...

Dit verhaal is gebaseerd op een rechtszaak uit 2006. Als je het Burgerlijk Wetboek toepast op deze zaak staat er: ‘het gebouw moet, mede gelet op de aard van het gebouw en de mededelingen die de verkoper erover heeft gedaan, de eigenschappen bezitten die de koper mocht verwachten.’

Een koper mag verwachten dat iets voor normaal gebruik geschikt is. In een auto moet je kunnen rijden. Een koptelefoon mag geen gebroken snoer hebben. Het verschilt per geval wat ‘geschikt’ betekent. Als mensen een huis kopen, staat in het koopcontract een aparte afspraak over ‘de eisen waaraan het huis moet voldoen’. Bij oude huizen en gebouwen spreken de verkoper en de koper vaak zelfs af, dat de koper nergens over mag klagen. De koper moet dan zelf van tevoren goed laten onderzoeken wat er mis is met het gebouw. Zo’n contract heeft Kees ook ondertekend.

Dit dilemma is gekozen door prof. mr. Fokke Jan Vonck

“Je hebt er recht op dat de spullen die je koopt, voldoen aan de eisen die je daar redelijkerwijs aan mag stellen. Deze rechtszaak laat zien dat het belangrijk is om goed te onderzoeken wat de kwaliteit is van wat je koopt. Zeker als je iets koopt wat al oud is. Dan word je achteraf niet teleurgesteld. In deze zaak gaf de rechter Joost gelijk. Kees had beter onderzoek moeten doen. Dat hoort erbij als je een koeienstal koopt die – duidelijk zichtbaar – heel erg oud is.”

#5 Van wie is de natuur?

Illustratie Moniek Peek

Tatia woont naast een mooi natuurgebied met oude bomen, een rivier, heuvels en duinen. Tatia heeft er ijsvogels en otters gezien. Dieren die weinig voorkomen in Nederland. Als ze op een dag naar haar favoriete plek in het natuurgebied loopt, hangen er posters. De Nederlandse regering wil een weg maken door het natuurgebied! Het gebied ligt namelijk tussen twee steden. Omdat er elke dag files staan, moet er een weg bij. Als vrachtwagens van bedrijven met chauffeurs en hun spullen in de file staan, kost dit aan de bedrijven veel tijd en geld, want de chauffeurs moeten ook betaald worden en klanten van de bedrijven moeten langer op hun bestellingen wachten!

Tatia is verdrietig, maar op Facebook vindt ze de actiegroep 'Red ons natuurgebied'. De actiegroep gaat protesteren en naar de rechter om de weg tegen te houden. De volgende dag is het zelfs op het Journaal. De journalist vraagt aan de Minister-President: 'Wat vindt u van de actiegroep?' De Minister-President haalt zijn schouders op: 'De rechter kan de weg niet tegenhouden. Dingen die van ons allemaal zijn - zoals natuur, economie, cultuur - noemen we 'het Algemeen Belang'. De regering beslist over het Algemeen Belang. Kiezen tussen een snelweg en een natuurgebied is heel moeilijk, maar de regering moet het doen. De rechter gaat daar niet over.'

Het dilemma

Als de regering een beslissing neemt, moet de rechter dan kunnen ingrijpen?

De ene kant

De rechter moet kunnen ingrijpen

Iemand moet zorgen voor het milieu. Als de regering verkeerde beslissingen neemt, dan moet iemand ingrijpen. De rechter moet luisteren naar de mensen in de buurt, zoals Tatia, en niet kijken naar 'het Algemeen Belang'.

De andere kant

De rechter kan niet ingrijpen

De regering maakt plannen en beslist. Ze zorgt voor natuur, werk, economie, scholen en cultuur. Alleen de regering weet wat het beste is voor het land, omdat zij naar alle deze belangen tegelijk kijken.

Wist je dat ...

Wij leven met 17 miljoen mensen samen. Stel je voor dat we alles samen moeten beslissen! Landen hebben lang nagedacht over hoe je dat kunt doen. Ieder land doet het anders. Het is nergens perfect. In Nederland mogen alle mensen hun mening laten horen door te stemmen op leden van politieke partijen in de Tweede Kamer (het parlement). Dat noemen we 'democratie': van het Griekse 'dèmos' (volk) en 'kratein' (heersen). In Nederland hebben we ook gescheiden machten. De regering (met de Minister-President) maakt plannen en beslist. Het parlement controleert beslissingen van de regering. De rechterlijke macht helpt als er tussen mensen iets verkeerd gaat.

Vragen om over na te denken

- ✓ Als de gemeente een fietspad wil maken door een stuk van Tatia's tuin, dan is het anders. Dan kan Tatia aan de rechter vragen om haar tuin te beschermen. Bij 'natuur' is dat niet zo. Natuur is niet van één iemand, maar van ons allemaal. Wat vind je daarvan?
- ✓ Stel je voor dat de rechter wel iets mag zeggen over dit soort beslissingen. Hoe weet een rechter dan of een natuurgebied of een snelweg belangrijker is?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Matthijs van Wolferen

“Heel vroeger wisten mensen al dat sommige problemen te groot zijn om alleen op te lossen. Daarom zijn we landen gaan vormen. Door samenwerking konden we bijvoorbeeld dijken aanleggen die ons beschermen tegen hoog water. Dat lukt alleen nooit! Dankzij het nieuws en internet weten we dat problemen zoals armoede en klimaatverandering in de hele wereld bestaan. Met landen om ons heen hebben we de Europese Unie opgericht om samen zulke hele grote problemen aan te pakken. Maar dat is heel ingewikkeld! Want iedereen vindt iets anders het beste. De regering moet haar best doen om de beste beslissingen te nemen. Tatia is boos, maar de bedrijven die lang op werknemers en spullen moeten wachten door files, zijn dat ook. De regering moet dan keuzes maken. Rechters kunnen niet ingrijpen als één persoon of een klein groepje het daar niet mee eens is. Voor meningen over wat 'in het Algemeen Belang' is, hebben we de verkiezingen. Daarom is stemmen zo belangrijk.”

#6 Panthère de Cartier of: de goedkope dure ketting

Illustratie Anita Letuwe

De Bijenkorf, een bekend warenhuis, verkoopt allemaal soorten spullen: kleding, tassen, dingen voor in huis en nog veel meer. Voor horloges en dure sieraden van merken zijn in het warenhuis aparte 'winkeltjes'. Dat noem je een 'shop in een shop'. Er is bij de Bijenkorf zo'n winkeltje van het merk Cartier (sjiek uitgesproken als Kar-tjee). De sieraden zijn echt superduur. Soms wel tienduizenden euro's.

De Bijenkorf heeft ook een webshop. Ook daar kun je de sieraden van Cartier bestellen. Als je online een sieraad bestelt, moet je zelf naar de winkel komen om te betalen en om het af te halen.

Een mevrouw was samen met haar zus op zoek naar een mooi huwelijgscadeau voor hun nichtje in Marokko. Op de website van de Bijenkorf zag ze een ketting te koop met de naam 'Panthère de Cartier'. Het was een sieraad van witgoud, met 176 diamantjes

en andere edelstenen op een panterkopje. De prijs was € 402,-. De mevrouw bestelde de ketting en ging naar de Bijenkorf om de ketting op te halen bij het winkeltje van Cartier.

Even later merkte iemand van de Bijenkorf dat er iets mis was gegaan. De prijs op de website klopte helemaal niet! De ketting had € 40.200,- moeten kosten, maar iemand had per ongeluk de laatste twee nullen weggelaten! De Bijenkorf belde de mevrouw en stuurde haar een e-mail om te vertellen dat de webshop de prijs niet zo had bedoeld. Of ze de ketting terug wilde geven. Mevrouw zei dat de ketting al was weggegeven! De mevrouw vindt ook dat zij de ketting niet hoeft terug te geven, omdat de Bijenkorf een fout heeft gemaakt en dat is niet haar schuld, toch?

Het dilemma

Moet de mevrouw de ketting teruggeven aan de Bijenkorf, of mag zij de ketting houden?

De ene kant

Ze moet de ketting teruggeven

De Bijenkorf wilde de ketting helemaal niet verkopen voor maar 402 euro! Het is niet eerlijk om iets te moeten doen wat je niet wilt. De mevrouw moet begrijpen dat het hier per ongeluk verkeerd was gegaan. Zij weet dat een ketting met meer dan honderd diamantjes meer dan 402 euro kost. Daarom mag ze er niet op rekenen en vertrouwen dat ze door een foutje van iemand anders, zo'n dure ketting bijna gratis krijgt.

De andere kant

Ze mag de ketting houden

De Bijenkorf heeft de verkeerde prijs op de website gezet. En niemand zei er iets van toen de mevrouw de ketting bij de winkel kwam ophalen. Omdat 402 euro voor de meeste mensen ook al heel veel geld is, kon zij niet weten dat de ketting eigenlijk veel meer kostte en mocht ze geloven dat de prijs goed op de website stond.

Het is een fout van de Bijenkorf en omdat de mevrouw hier niets aan kan doen, mag zij de ketting houden.

Wist je dat ...

Dit verhaal is gebaseerd op een rechtszaak uit 2018. Hoe je dit dilemma kunt oplossen staat in het Burgerlijk Wetboek. Volgens de wet is het verkopen van de ketting een 'rechtshandeling'. Zo'n handeling is alleen geldig als je iets echt wilde (verkopen). De Bijenkorf heeft aan de ene kant gelijk: de Bijenkorf wilde de ketting natuurlijk nooit voor zo weinig geld verkopen.

Maar, in de wet staat ook dat zo'n niet-gewilde verkoop toch geldig kan zijn. Namelijk als de mevrouw erop mocht vertrouwen dat de Bijenkorf het wél wilde. Dat noemt de wet 'gerechtvaardigd vertrouwen'. De kern is: mocht de mevrouw er echt op vertrouwen dat de Bijenkorf de ketting voor €402 wilde verkopen of niet? De rechter dacht dat de mevrouw ook wel wist dat sieraden van Cartier veel duurder zijn dan 402 euro. Ze moet de ketting daarom teruggeven aan de Bijenkorf of € 39.798 bijbetalen.

Vragen om over na te denken

- ✓ Niet alles wat op internet staat is waar. Bedenk hoe de mevrouw met hulp van internet had kunnen weten dat de prijs niet klopte.
- ✓ Stel dat de mevrouw die € 39.798 moet bijbetalen, maar dan moet ze om aan geld te komen haar huis verkopen. Mag de mevrouw de ketting dan toch houden zonder te betalen? Maakt het uit hoeveel geld iemand heeft? Waarom wel of niet?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Evert Neppelenbroek

“Dit komt best vaak voor op internet. Iemand typt per ongeluk (of expres) iets verkeerd in en andere mensen denken dan dat het waar is. Het is belangrijk om altijd goed op te letten als je iets op internet leest.”

#7 Een ongeluk zit in een klein hoekje!

Illustratie Sieger Zuiderma

Het is een mooie dag en oma Veen gaat boodschappen doen bij de supermarkt. Het is erg druk in de winkel. Ze kijkt om zich heen en denkt na over wat ze wil kopen. Als oma Veen naar de koeling loopt om melk te pakken, valt ze hard op de grond. Ze is over een lege pallet gevallen. Vakkenvullers gebruiken pallets (een houten verhoging) om dozen met nieuwe producten de winkel in te rijden. Ze zijn hem vergeten op te ruimen. Oma Veen heeft haar schouder gebroken en moet naar het ziekenhuis. In het ziekenhuis wordt ze geopereerd.

Als ze weer thuis is, krijgt ze de rekening... drieduizend euro! Oma Veen vindt het oneerlijk dat ze moet betalen. Zij kon er toch niks aan doen? De vakkenvullers hebben de pallet niet opgeruimd. Oma Veen gaat terug naar de supermarkt en praat met de bedrijfsleider. De bedrijfsleider vindt dat oma Veen beter moest opletten. Hij zegt dat het haar eigen schuld is dat ze is gevallen.

Het dilemma

Is het de schuld van de vakkenvullers dat oma Veen viel, of had ze beter moeten opletten?

De ene kant

Het is de schuld van de vakkenvullers

Een lege pallet hoort niet op de grond te liggen. In een supermarkt is het druk. Mensen zoeken naar wat ze willen kopen, en kijken daardoor niet naar de grond. Als een pallet op de grond ligt, is de kans groot dat iemand valt. Als deze had moeten blijven liggen in de winkel, had de supermarkt er een bord bij kunnen zetten met 'Pas op!'.

De andere kant

Oma Veen had beter moeten opletten

Oma Veen was zo druk bezig met boodschappen doen dat ze niet om zich heen keek. Als ze wel om zich heen had gekeken, dan had ze de pallet gewoon gezien en was ze niet gevallen.

Iedereen weet toch dat er in een winkel de hele dag mensen bezig zijn met vakken vullen. Ze had moeten opletten.

Wist je dat ...

Door de lege pallet niet op te ruimen hebben de vakkenvullers gevaar veroorzaakt. De rechter noemt dit 'gevaarzetting'. Als daardoor een ongeluk gebeurt, moet de supermarkt waar de vakkenvullers werken betalen voor de schade. Als je zoals Oma Veen een operatie nodig had en twee maanden hulp in huis, dan moet de supermarkt dat betalen. Jaren geleden was er een zaak voor de Hoge Raad, de hoogste rechter, die hierop leek. Toen hadden mensen in een café een kelderluik open laten staan waar iemand in was gevallen. De Hoge Raad zei toen: als je iets gaat doen, zorg dan dat niemand in gevaar komt! Dat doe je door gevaarlijke spullen op te ruimen of een waarschuwingsbord neer te zetten.

Vragen om over na te denken

- ✓ Stel: de vakkenvuller kreeg een bloedneus en moest snel een doekje halen. Terwijl hij weg is, valt oma Veen over de pallet. Verandert dit de zaak? Maakt het volgens jou uit of de vakkenvuller de pallet per ongeluk of expres is vergeten? Waarom wel/niet?
- ✓ Een stelling: 'Mensen in de supermarkt kijken niet naar de grond, maar naar de spullen die ze willen kopen'. Ben je het daarmee eens? Kijk je altijd wel een beetje uit waar je loopt? Of niet? Leg uit waarom je dat denkt.
- ✓ Als er een 'Pas op' bord bij de pallet had gestaan en oma Veen was toch gevallen, vind je dan ook dat de winkel de operatie van oma Veen moet betalen? Waarom wel of niet?

Dit dilemma is gekozen door Sander van den Tillaard

"We moeten altijd allemaal goed opletten dat we geen gevaar veroorzaken voor anderen! Iedereen komt wel eens in de supermarkt. Mensen die boodschappen doen, kijken niet naar de grond. Vakkenvullers moeten daarom zorgen dat ze de lege pallets goed opruimen. Als ze dat doen, is er geen gevaar meer. Zo voorkomen ze ongelukken en voorkomen ze dat de winkel schade moet vergoeden aan mensen die vielen."

#8 Is de wet 'eerlijk'?

Illustratie Anita Letuve

Mirna en Julius zijn op huwelijksreis naar een tropisch eiland. Ze genieten ontzettend en gaan elke avond lekker uit eten. Na één van hun etentjes worden ze 's nachts ziek. 's Ochtends moeten ze zelfs naar het ziekenhuis. Hun droom verandert in een nachtmerrie! De dokters kunnen Mirna en Julius niet meer helpen. Er zat een giftige vis in het eten. Eerst overlijdt Mirna en twee uur later Julius.

De families van Mirna en Julius zijn heel erg verdrietig. De familie van Mirna krijgt nog meer vervelend nieuws: ze krijgen ook de spulletjes van Mirna niet. Alle spullen van Mirna en Julius zijn nu van de familie van Julius.

Hoe dat kan? Toen Mirna overleed, leefde Julius nog. Volgens de wet krijgt hij de erfenis: alle spullen en al het spaargeld van Mirna. Toen Julius twee uur later overleed, ging de erfenis naar de familie van Julius. Julius' familie kreeg alles van hem, inclusief de spullen van Mirna. De familie van Mirna vindt de wet heel oneerlijk. Ze gaan naar de rechter en vragen of ze toch de spullen van hun dochter Mirna mogen hebben.

Het dilemma

Moet een regel worden toegepast, ook als dat leidt tot een oneerlijke situatie?

De ene kant

Ja, een regel is een regel

De wet is duidelijk. Als Mirna en Julius niet hebben geregeld dat beide families evenveel krijgen, dan erft één familie alles. Als een regel met alle bijzondere situaties, zoals die van Mirna en Julius, rekening moet houden, wordt het veel te ingewikkeld. De wet is onpartijdig en kiest niet van tevoren één kant. Als Julius eerder was overleden, was het precies andersom geweest. Dan had de familie van Julius niks gekregen.

De andere kant

Nee, het is belangrijk dat alles eerlijk is

Mirna en Julius hadden kunnen afspreken in een testament, dat allebei de families evenveel zouden krijgen, maar dit hebben ze niet gedaan. Ze hadden natuurlijk niet verwacht dat ze allebei op hun huwelijksreis zouden overlijden. Toen ze nog leefden, deelden Mirna en Julius alles met elkaar. Zij zullen niet gewild hebben dat de familie van Mirna niks zou erven.

Wist je dat ...

Als iemand overlijdt, krijgen de erfgenamen volgens de wet de spullen en het geld van diegene. In dit waargebeurde verhaal kregen de ouders van Julius volgens de wet alles. Maar hier was iets bijzonders aan de hand. De rechter vond het 'onaanvaardbaar' (niet eerlijk) dat de familie van Mirna niets kreeg. De rechtbank besliste daarom dat beide families evenveel krijgen, anders dan in de regels staat. De familie van Julius was het daar niet mee eens. Ze vroegen of een andere rechter de zaak opnieuw beoordeelt. Die andere rechter besliste dat de familie van Julius wél alles krijgt, omdat dat in de wet staat. Die wet is er niet voor niets. Die wil ervoor zorgen dat er geen ruzie of onduidelijkheid komt over wie erfgenaam is.

Vragen om over na te denken

- ✓ Moet je altijd de regels volgen of moet je soms een andere oplossing zoeken? Leg uit waarom je dat denkt.
- ✓ Regels zijn bedoeld om zo goed en eerlijk mogelijk samen te leven. Soms lijkt een regel niet goed of eerlijk. Ken jij daar een voorbeeld van? Waarom is die regel er toch?
- ✓ De ene rechter volgde bij Mirna en Julius de wet, terwijl de andere rechter een uitzondering maakte. Met welke rechter ben jij het eens? Leg uit waarom.

Deze zaak is gekozen door mr. Geeske Tuinstra

“De rechters moesten een moeilijke knoop doorhakken. Een rechter past de wet toe en kijkt daar alleen in heel bijzondere situaties van af. Wanneer een situatie bijzonder genoeg is, is een lastige vraag. De rechter weegt heel precies af wat er is gebeurd. Soms slaat de weegschaal net naar de ene kant door, soms net naar de andere kant.”

#9 Dakloos of ouderloos?

Illustratie Maïa Blezes

Jaren geleden woonde Christina in Soedan, in Afrika. Ze vluchtte naar Nederland omdat er oorlog was in Soedan. Dat deed ze samen met haar babydochtertje Hasina en zoontje Paulo. De vader van de twee kinderen bleef in Soedan. De vader is inmiddels omgekomen in Soedan.

Sinds ze in Nederland waren, woonden Christina en de kinderen in een asielzoekerscentrum. Dat is de plek waar mensen uit een ander land wonen, tot is besloten of ze voor altijd in Nederland mogen wonen of niet. Op een dag hoorden Christina en haar kinderen dat ze niet langer in Nederland mochten blijven, omdat het in Soedan veiliger was geworden. Ze mochten daarom ook niet meer in het asielzoekerscentrum wonen.

Ze komen op straat te staan. Hasina en Paulo huilen. Het is koud en de plastic tassen met hun spullen zijn zwaar. Christina gaat hulp vragen bij de politie. De politie zegt dat Christina geen huis krijgt om in te wonen, maar dat ze Hasina en Paulo wel naar een pleeggezin kunnen brengen. Christina twijfelt enorm. Ze kan zo niet voor Hasina en Paulo zorgen. Ze wil de kinderen niet missen, maar ze wil ook het beste voor de kinderen.

Het is een onmogelijke keuze.

Heel veel mensen vinden het heel erg dat ouders en hun kinderen niet samen kunnen blijven. Is er dan niet iemand die moet zorgen dat dat wel kan?

Het dilemma

Moet de overheid Christina en de kinderen helpen aan onderdak voor hen samen of niet?

De ene kant

De overheid moet helpen

Er zijn speciale rechten voor kinderen in het Kinderrechtenverdrag. Elk kind recht heeft op onderdak, op bij zijn of haar ouders zijn, op school en eten. Als de ouders niet voor de kinderen kunnen zorgen, bijvoorbeeld geen huis, kleren of eten kunnen betalen, dan kan een gemeente of de regering de ouders toch helpen? Ze kunnen geld of spullen geven, of een kamer in een opvangcentrum.

De andere kant

De overheid hoeft niet te helpen

Een land mag zelf regels maken over hoelang vluchtelingen in het land mogen komen wonen en of ze uiteindelijk mogen blijven. Mensen die niet mogen blijven, moeten terug naar hun eigen land. Als ze dan een huis krijgen, gaan ze misschien niet terug en dat is tegen de regels.

Vragen om over na te denken

- ✓ Ken jij een kind dat gevlucht is of ben je misschien zelf gevlucht? Weet je hoe het is om in zo'n situatie te leven?
- ✓ Vroeger waren er verschillende regels voor mannen en vrouwen. Vrouwen hadden geen kiesrecht bijvoorbeeld. Nu zijn er minder verschillen. Hoe komt dat, denk je?
- ✓ Ga naar www.kinderrechten.nl. Kies een recht. Schrijf de betekenis in je eigen woorden op en maak er een tekening bij.
- ✓ Is het altijd goed voor een kind om bij zijn of haar ouders te wonen? Bedenk een voorbeeld waarin het beter is voor een kind om bij andere mensen te wonen.

Dit dilemma is gekozen door dr. mr. Carla van Os en dr. Elianne Zijlstra

“Dit verhaal laat zien dat het heel moeilijk is om aan strenge regels vast te houden als daardoor nare situaties ontstaan.

Dit verhaal is gebaseerd op een rechtszaak uit 2012 van de Hoge Raad, onze hoogste rechter, waardoor veel veranderde. Voor 2012 kregen kinderen en hun ouders géén onderdak meer als ze ‘uitgeprocedeerd’ waren. Ze waren ‘uitgeprocedeerd’ als ze volgens de Nederlandse regels geen recht hadden op een verblijfsvergunning omdat het land waar ze vandaan kwamen veilig was. Eenmaal uitgeprocedeerd, kregen kinderen en hun ouders geen onderdak meer, omdat ze terug konden naar het land van hun herkomst. Door de uitspraak van de Hoge Raad in 2012 moest de overheid toch voor onderdak gaan zorgen. Ook waarschuwde de Hoge Raad dat kinderen en ouders samen moeten blijven. Een moeilijke keuze zoals Christina moest maken - de kinderen in een pleeggezin achterlaten of samen dakloos zijn - komt daardoor niet meer voor.”

#10 Het sprookje dat Coca-Cola heet

Illustratie Sieger Zuiderma

Malou is blij! Ze heeft de dagen afgeteld: nog 3 nachtjes slapen, nog 2, nog 1. Vandaag gaat met haar ouders en vriendin Noah naar een pretpark! Ze moeten lang in de auto zitten, maar vervelen zich niet. 'Wie ben ik?' vraagt Malou terwijl ze haar nek zo ver mogelijk uitsteekt. 'Langnek!' roept Noah. Ze lachen de hele weg.

Dan komt de auto tot stilstand op de parkeerplaats. Malou en Noah gooien de deuren open. Ze rennen zo hard ze kunnen naar de ingang van het pretpark. 'Ik heb dorst', zegt Noah als ze staat uit te hijgen bij de poort.

'Kijk daar', roept Malou: 'een sprookjesfrisdrankautomaat!' Ze rennen eropaf. Noah vindt de plaatjes mooi. Samen maken ze een dansje op de muziek die uit het apparaat komt. 'Mam, mag ik zo'n flesje sprookjescola?' vraagt Malou zodra ze haar ouders ziet. 'Nee', zegt Malous moeder: 'ik heb drinken bij me'. Malou en Noah balen, zo'n sprookjesflesje is veel leuker!

Na een dag vol elfjes en razendsnelle achtbanen lopen Malou en Noah 's avonds het park uit. 'Hé', wijst Malou. 'Hier zien de frisdrankautomaten er anders uit! Hoe kan dat?' De moeder van Malou zegt: 'Ik ben blij dat ze minder sprookjesachtig zijn. Het is toch niet eerlijk om met sprookjes of superhelden reclame te maken voor kinderen? Dan kopen ze veel te veel ongezond snoep en frisdrank!'

Het dilemma

Mogen fabrikanten plaatjes van sprookjes of superhelden gebruiken om ongezonde frisdranken en snoep te verkopen aan kinderen, of is dat niet eerlijk?

De ene kant

Dat mag wel

Bedrijven die eten en drinken maken, doen dat om daar geld mee te verdienen. Ze willen zoveel mogelijk verkopen. Ze proberen dat te doen door het eten en drinken extra lekker zoet, zout of vet te maken. Daarnaast maken ze de verpakkingen extra leuk, met plaatjes of stickers of speelgoedjes van bekende stripfiguren en filmsterren. Dat mogen ze toch lekker zelf bepalen! Dat is de vrijheid die een ondernemer heeft. Kinderen mogen ook zelf bepalen wat ze willen kopen.

De andere kant

Dat mag niet

Het eten en drinken van veel suiker, zout en vet is niet gezond. Je kunt ziek worden van veel ongezond eten en drinken. Als bedrijven de verpakkingen extra leuk maken, is het moeilijk voor kinderen om 'nee' te zeggen tegen ongezond eten en drinken, terwijl het koekje met superheld op de verpakking, hetzelfde smaakt als het koekje zonder superheld. Bedrijven moeten eerlijk laten weten op een verpakking of het koekje of de frisdrank ongezond is.

Vragen om over na te denken

- ✓ Gek genoeg mag je in een pretpark wél reclame maken voor ongezond eten en drinken. Vind je dat er overal dezelfde regels moeten gelden (dus dat je ook in het pretpark geen reclame mag maken voor kinderen) of dat het logisch is dat er in het pretpark andere regels zijn? Leg uit waarom je dat vindt.
- ✓ Vind jij het goed of slecht dat reclame wordt gemaakt voor dingen die ongezond zijn? Of moet iedereen gewoon zelf bepalen wat hij wil maken en kopen?
- ✓ Denk je dat reclame altijd werkt of niet? Leg uit waarom je dat denkt.

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Carien de Jager

“Dit verhaal is gebaseerd op een uitspraak van een jury die reclames gemaakt speciaal voor kinderen beoordeelt. Die jury heet EU-Pledge. Plaatjes op frisdrankautomaten zijn een voorbeeld van reclame speciaal voor kinderen. Het maakt de ouders namelijk niet uit of er een plaatje van Batman of Dora op hun frisdrank staat of niet. Omdat veel mensen snoepreclame voor kinderen niet goed vinden, is er sinds kort een nieuwe wet in Nederland: kinderidolen mogen niet meer op eten en drinken staan. Dorakoeken, Elsa-ijsjes of Cars-lolly's zijn nu verboden.

Maar, hoe zit het dan in het pretpark? Over reclame in pretparken zijn geen regels. Daarom kun je nog steeds rondjes draaien in een Fanta-draaimolen of een nachtje slapen in een Coca-Cola-hotelkamer van een pretpark. Veel vaders en moeders hopen daarom dat bedrijven zelf 'verantwoord' gaan handelen en dat ze kinderen en hun ouders helpen door minder suiker, zout en vet in het eten en drinken te stoppen.”

#11 De mening van ‘de leerlingen’

Illustratie Maïa Blezes

‘Wat doen we met het speelveldje?’ vroeg de schooldirecteur.

De speelplaats van de school wordt verbouwd. Een goed moment om er iets moois van te maken! Maar wat? Om dat eerlijk te bepalen wordt uit iedere klas één leerling als klassenvertegenwoordiger gekozen. Samen met twee juffen beslissen de klassenvertegenwoordigers hoe de nieuwe speelplaats eruit komt te zien.

Mohammed uit groep 7 mag meebeslissen. Hij is gekozen als klassenvertegenwoordiger. Hij en zijn vijf vrienden willen een groot voetbalveld. Maar ze zijn in de minderheid. De andere 15 leerlingen uit groep 7 willen het liefst veel speeltoestellen.

Theo, de vriend van Mohammed, zegt tegen Mohammed: ‘Zeg gewoon tegen de juffen dat de leerlingen een groot voetbalveld willen. Anders zijn we straks ons voetbalveld kwijt!’ Mohammed twijfelt. Zal hij luisteren naar Theo? Zal hij inderdaad tegen de juffen zeggen dat ‘de leerlingen’ een groot voetbalveld willen? Het is wel waar, want de leerlingen waarmee Mohammed omgaat willen allemaal een groot voetbalveld. Bovendien is de mening van Mohammed dat het leuker is op school met een groot voetbalveld. Of zal Mohammed vertellen dat de meerderheid veel speeltoestellen wil?

Het dilemma

Als je de klas mag vertegenwoordigen, geef je dan je eigen mening of vertel je wat de meerderheid van de klas wil?

De ene kant

Je geeft je eigen mening

Mohammed is gekozen als vertegenwoordiger en mag daarom zijn mening geven. De andere kinderen zijn niet gekozen. Als Mohammed een groot voetbalveld het beste vindt, is dat wat hij moet zeggen. Bovendien: als Mohammed zegt: ‘*de leerlingen*’ willen een voetbalveld’ zegt hij toch niet dat *iedereen* dat wil? Strikt genomen zou hij niet liegen.

De andere kant

Je vertelt wat de meerderheid wil

Mohammed is als enige van zijn klas gekozen als klassenvertegenwoordiger. Hij is de enige die mag meebeslissen. Dat doet hij namens de hele klas. Het is eerlijker om dan te zeggen dat de meeste leerlingen in de klas speeltoestellen willen, want dat is waar.

Vragen om over na te denken

- ✓ Volksvertegenwoordigers proberen beslissingen te nemen die goed zijn voor iedereen. Hoe kom je erachter wat goed is voor iedereen? En bestaat dat wel?
- ✓ Mohammed kan zeggen dat sommige kinderen een groot voetbalveld willen en anderen veel speeltoestellen. Misschien kan er dan een compromis komen: een klein voetbalveld en een paar speeltoestellen. Bij een compromis krijgen allebei de groepen een beetje hun zin. Denk je dat een compromis de beste oplossing is? Of is het soms beter om één groep zijn zin te geven?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Michiel Duchateau

“Nederland is een democratie. De miljoenen mensen die in Nederland wonen (het volk), mogen meebeslissen. Omdat miljoenen mensen moeilijk samen kunnen vergaderen, kiest het volk andere mensen om in hun plaats - als vertegenwoordiger – te beslissen. Die gekozen mensen zijn ‘volksvertegenwoordigers’. Volksvertegenwoordigers moeten doen wat goed is voor het hele volk, en niet wat alleen maar goed is voor hun vrienden.* Sommige volksvertegenwoordigers doen wat Theo wil. Die noem je ‘populisten’. Een populist vindt de mening van zijn vrienden belangrijker dan andere meningen. Een populist vertelt de mening van een kleine groep en doet alsof het de mening van iedereen is. Je herkent populistten eraan dat ze zeggen dat zij als enige *het volk* vertegenwoordigen en dat hun mening de echte mening van iedereen is. In het verhaal dat je hebt gelezen, is Mohammed een vertegenwoordiger. Zou hij zeggen dat ‘*de leerlingen*’ een voetbalveld willen, dan doet hij als een populist. Het is belangrijk dat we goed luisteren naar wat volksvertegenwoordigers zeggen, voordat we stemmen bij de verkiezingen. Het samen beslissen via vertegenwoordigers werkt alleen als ze niet doen zoals Theo.”

* Van volksvertegenwoordigers, de mensen in de Tweede Kamer, wordt verwacht dat ze werken voor ‘het Algemeen Belang’, dus voor iedereen in ons land. In de Grondwet staat: ‘De Staten-Generaal vertegenwoordigen het gehele Nederlandse volk.’

#12 Kun je uit een online game stelen?

Illustratie Sieger Zuiderma

Twee vrienden, Tim en Tom, spelen online games. In hun favoriete game lopen ze door een virtuele, middeleeuwse wereld met maskers en gelukbrengende amuletten. De maskers en amuletten zijn veel waard. Hoe meer je hebt, hoe sterker je bent.

Hun klasgenoot David speelt dit spel heel vaak. Daardoor heeft hij heel veel maskers en amuletten. Tim en Tom willen die van hem afpakken. Op een dag als David naar huis fietst, wordt hij door Tim en Tom omsingeld. Hij moet meekomen naar Toms huis. Daar moet hij inloggen op zijn account en de amuletten aan de avatars (online personages) van Tim en Tom 'geven'. De jongens schoppen en slaan David net zo lang totdat hij dat doet. De ouders van David doen aangifte bij de politie. De politie vindt dat Tim en Tom dieven zijn, omdat ze iets hebben gestolen. Ze hebben iets afgepakt en dat is strafbaar gedrag. Tim en Tom vinden dat ze niet hebben gestolen, want wat ze hebben 'afgepakt' was maar online in een game. De amuletten zijn geen echte spullen.

Het dilemma

Is het afpakken van online spullen die je niet met je handen kunt vastpakken ook strafbaar, of niet?

De ene kant

Ja, online stelen is strafbaar

Als je iets steelt, dan neem je iets van iemand weg wat waardevol is voor diegene. Het maakt niet uit of het duur is of goedkoop, een oude fiets of een spiksplinternieuw horloge. Ook online dingen kunnen voor iemand waardevol zijn. Als je die wegneemt, is dat ook strafbaar.

De andere kant

Nee, je kunt online niet stelen

Een game is niet de echte, maar een virtuele wereld. De maskers en amuletten bestaan eigenlijk niet echt. Daarom is het niet erg als het wordt afgepakt. Je kunt zo iets eigenlijk niet eens wegnemen zoals offline spullen. Doordat je online geen echte spullen afpakt, kun je ook niet strafbaar zijn.

Wist je dat ...

Dit is een waargebeurd verhaal uit 2012. De Hoge Raad, de hoogste rechter, moest beslissen of de wet ook geldt bij diefstal van iets wat je niet kunt vastpakken. Al in 1921 moest de Hoge Raad een vergelijkbaar probleem oplossen. Toen had een tandarts elektriciteit ‘gestolen’ van de gemeente door zijn elektriciteitsmeter te veranderen. De Hoge Raad zei toen dat diefstal ‘het stelen van iets van waarde’ is. Die zaak werd bekend als het ‘Elektriciteitsarrest’. De vraag is dus of iets waarde heeft. Of je iets kan vastpakken met je handen is minder belangrijk. Spullen in een onlinewereld zijn van waarde, omdat het tijd en moeite kost ze te verdienen. Tim en Tom kregen een taakstraf voor wat ze hadden gedaan. En als ze nog een keer iets doen wat niet mag, moeten ze een maand naar de gevangenis.

Vragen om over na te denken

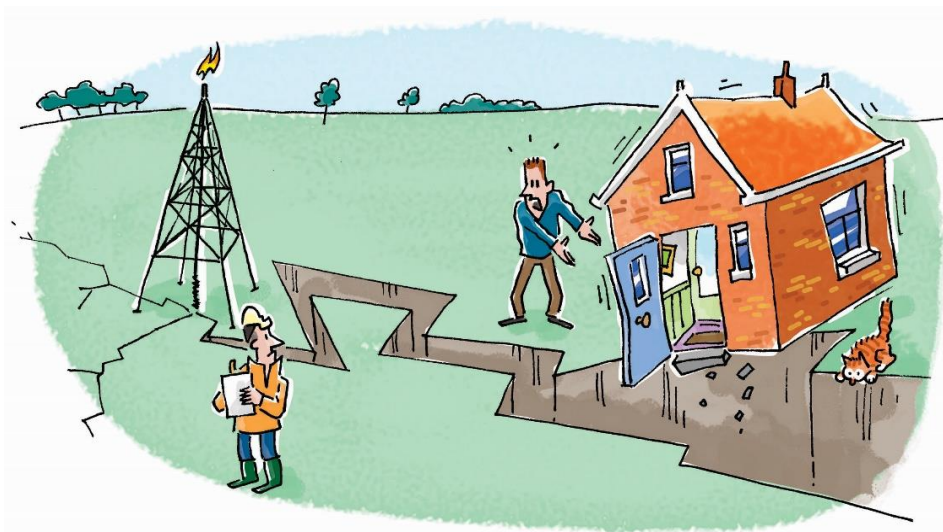
- ✓ Er bestaat een racespel waarin je zoveel mogelijk mensen die je tegenkomt met je auto moet aanrijden. Vind jij het spelen van dat spel strafbaar? Waarom wel/niet?
- ✓ Zijn alle gewone regels van toepassing op onlinewerelden denk je? Waarom wel/niet?
- ✓ Bij wie kun je terecht als iemand iets steelt?

Dit dilemma is gekozen door mr. Els Schipaanboord

“Ik vind dit een bijzondere zaak, omdat blijkt dat ook in de virtuele wereld van videospelletjes ons Wetboek van Strafrecht kan gelden. In dat wetboek staan de spelregels voor onze samenleving. Veel kinderen spelen tegenwoordig games. Als je aan het gamen bent, moet je je aan de gameregels houden én aan de regels van de samenleving, net zoals het belangrijk is om dit te doen bij een basketbalwedstrijd, of wanneer je met vriendjes en vriendinnetjes mens-erger-je-niet speelt. Zo is het ook met onze wet, met de regels voor onze samenleving. Deze zaak over gamen laat zien dat als die twee werelden samenkomen, de wet een rechtvaardige uitkomst geeft.”

#13 Gronings gas en bevende boerderijen

Illustratie Sieger Zuiderma

Voor dit verhaal gaan we terug in de tijd, naar 22 juli 1959. We staan op een weiland naast een boerderij in de provincie Groningen. Die boerderij is van boer Boon. Het is er druk. Mensen boren een diep gat in de grond, op zoek naar aardgas. Tot dan hadden ze niet veel geluk gehad, maar op die dag verandert dat. Ze ontdekken diep in de bodem, in een laag zandsteen, aardgas. En er is een heleboel! Dat aardgas ontstond lang geleden, nog vóór er dinosaurussen leefden. Het is een bron van energie waarmee we onze huizen verwarmen, koken en warm kunnen douchen. Vroeger gebruikten mensen daarvoor hout en kolen, maar dat was veel werk. Nadat aardgas werd gevonden kreeg bijna ieder huis in Nederland een gasleiding. De verkoop van het gas leverde veel geld op. Niet aan boer Boon, maar aan de Nederlandse staat. Want er kwam een regel dat de weilanden van de boeren waren, maar dat het gas onder de weilanden van de Nederlandse staat was.

Nu, jaren later, blijkt dat door de gaswinning aardbevingen ontstaan in Groningen. Waar het gas uit de zandsteenlaag in de bodem is gehaald, zijn gaten gekomen. De aardlagen daarboven (en wij met z'n allen) wegen zoveel, dat de bodem naar beneden zakt en de gaten vult. Dat veroorzaakt aardbevingen. Als de aarde beeft, beven de huizen mee en daar kunnen veel huizen niet tegen. Duizenden huizen in Groningen hebben daardoor kapotte muren en daken. Net als het huis van Anna uit groep 7. Anna is bang voor aardbevingen, vooral als ze in bed ligt 's avonds. Gelukkig praat ze erover in de klas en dat helpt.

Het dilemma

Mogen we wel aardgas uit de grond halen, als daardoor veel mensen in Groningen in kapotte huizen moeten wonen, net als Anna uit groep 7?

De ene kant

Ja, we mogen nog gas winnen

Gas is een belangrijke bron van energie in Nederland. We ontwikkelen andere bronnen, maar dat gaat langzaam. We kunnen dus niet zomaar zonder het Groningse gas. Bovendien zeggen onderzoekers dat de aardbevingen doorgaan, ook als we stoppen met gaswinnen. Daarbij verdient Nederland veel geld door aardgas te verkopen. Met dat geld kunnen nieuwe wegen of scholen of ziekenhuizen worden gebouwd. Met het geld kunnen de kapotte huizen ook gerepareerd worden, toch?

De andere kant

Nee, dat mogen we niet meer

Voor mensen zoals Anna is het heel erg dat er scheuren in de muren van hun huis zitten. Sommige mensen zijn net als Anna bang voor de aardbevingen. Ook al repareer je een huis, het is wel stuk gegaan en al die tijd zitten de bewoners in de kou of in angst te wachten tot het huis gerepareerd wordt. De Nederlandse staat verdient geld met het verkopen van gas. De mensen in Groningen met boerderijen en weilanden niet. Ze kunnen daarom niet zelf de reparatie betalen.

Vragen om over na te denken

- ✓ Toen het gas werd ontdekt bij boer Boon, wisten mensen nog niet dat er aardbevingen konden komen door het gas uit de bodem te halen. Als ze dat hadden geweten, mochten ze van jou dan nog beginnen met de gaswinning?
- ✓ Als Anna en haar ouders in Amerika hadden gewoond, dan zou het gas onder hun weilanden wél van hen zijn. In Amerika is géén regel die bepaalt dat het gas van de staat is. Wat vind jij van de regel die we in Nederland hebben?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Jeannette Smit

“Er is één bedrijf dat het gas met boortorens op verschillende plekken in Groningen uit de bodem haalt. Dat bedrijf heet de Nederlandse Aardolie Maatschappij. Afgekort ‘de NAM’. De regering bepaalt hoeveel gas de NAM elk jaar uit de bodem mag halen. Groningers is het verboden om zelf te boren in hun tuin op zoek naar gas. Volgens de wet is het gas van de Nederlandse staat. Omdat de Nederlandse staat eigenaar is van het gas, beslist de regering in Den Haag (de baas van ons land) wat ermee gebeurt. Nederland en de NAM verdienen geld door het gas te verkopen. Wél moet de NAM de bewoners geld geven om de kapotte huizen te kunnen repareren. Als iemand iets van een ander stuk maakt, dan moet hij of zij ervoor zorgen dat het wordt gemaakt. Bovendien moet de regering erop letten dat het veilig is in Groningen. De gebouwen moeten zo sterk zijn dat ze niet instorten bij een aardbeving, zodat niemand gewond raakt. Weer andere regels bepalen hoe nieuwe gebouwen veilig kunnen worden gebouwd. En de oudere gebouwen in het aardbevingsgebied moeten als ze onveilig zijn worden versterkt.”

#14 E651, TGT, ADH. Wat veel informatie!?!

Illustratie Anita Letuwe

Wist je dat er per jaar in Nederland 17 miljoen kilo hagelslag wordt gemaakt? Wist je dat daarbij net als bij het maken van andere spullen, grondstoffen verloren gaan?

Als je hagelslag of spullen koopt dan ben je een 'consument'. Consumeren betekent 'gebruiken'. De laatste jaren leren we dat het consumeren van sommig voedsel slecht is voor het milieu. Om koeien te houden voor vlees en melk is veel grond, gras en water nodig. Hoeveel grond, gras en water nodig is voor een worstje of een pak melk kunnen we uitrekenen en in een getal opschrijven: de 'ecologische voetafdruk'.

Onderzoekers hebben ontdekt dat twee derde (2/3) van alle mensen in Europa graag iets wil eten wat niet slecht is voor het milieu. Ze willen bijvoorbeeld geen fruit kopen waarvoor bossen werden gekapt en dieren verjaagd. Ze willen liever eten uit de buurt kopen, dan eten dat met een vliegtuig naar Nederland kwam, omdat vliegen ook slecht is voor het milieu. Het is best moeilijk om 'milieuvriendelijk' eten te kopen! Kun jij als je boodschappen doet bijvoorbeeld weten welke pindakaas of jam het best is voor het milieu? Die onderzoekers kregen daardoor een idee: bedrijven moeten op de voedselverpakking 'de ecologische voetafdruk' gaan schrijven. Nu staan op de verpakking ingrediënten, E-nummers (andere stoffes), houdbaarheid en voedingswaarde. Daar kan volgens de onderzoekers 'de ecologische voetafdruk' best nog wel bij. Of wordt het kiezen te ingewikkeld van zo veel informatie op de verpakking?

Het dilemma

Moet op de verpakking staan of een product slecht is voor het milieu of niet?

De ene kant

Ja, bedrijven moeten die informatie geven

Consumenten willen graag goede informatie. Er zijn al veel logo's zoals FairTrade, suikervrij, natuurlijk, slaafvrij. Daar kan best een getal bij. Voor consumenten zelf is het te moeilijk om uit te zoeken of iets goed of slecht is voor het milieu. Als de ecologische voetafdruk op de verpakking staat, kun je verschillende verpakkingen vergelijken en beter kiezen. Dan moet er wel één manier komen om het te berekenen.

De andere kant

Nee, bedrijven moeten die informatie niet geven

Die E-nummers en gekke namen op verpakkingen, die snapt toch niemand! In de winkel heb je geen tijd om dat allemaal te lezen. Het kost heel veel moeite om dat te doen. Wat nu als de bedrijven op verschillende manieren die ecologische voetafdruk gaan berekenen?

Vragen om over na te denken

- ✓ Frisdrankmerken maken tegenwoordig plastic flessen van planten. Het plastic is 'beter' voor het milieu dan andere soorten plastics. Weet jij waarvan verschillende soorten plastics worden gemaakt?
- ✓ Stel nu dat de planten om 'plantenplastic' van te maken van over de hele wereld naar Nederland komen met het vliegtuig of de boot. Is het dan eigenlijk wel beter dan een gewone plastic fles? Waarom wel/niet?
- ✓ Winkels verkopen eten in plastic zodat het langer houdbaar is. Zonder plastic is het eten eerder bedorven. Wat vind jij slechter: eten weggooien of plastic gebruiken?
- ✓ Weet je wat de ecologische voetafdruk is van jouw lunch of je klassenreisje? Hoe kun je dat te weten komen? Zoek het uit!

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Rosalie Koolhoven

“De Europese consumentenbond (BEUC) deed onderzoek naar wat consumenten willen. Ze vonden uit dat 2/3 van de consumenten het milieu belangrijk vindt, maar niet goed weet wat ze kunnen doen. De BEUC zegt: 1) verander wat je eet 2) gebruik zo min mogelijk de verwarming en 3) neem liever de fiets dan de auto! Maar hoe eet je nou weer milieubewust? Milieubewuster eten hoeft niet per se duurder te zijn. Als tips geeft de BEUC: minder vlees, meer groenten en meer kraanwater drinken in plaats van drinken in flessen. De leukste tip vond ik: ‘Leer het verschil tussen THT en TGT’. Wie dat verschil kent, gooit 5 kilo eten per jaar minder weg dan wie dat niet kent. Weet jij het verschil? Het zou niet gek zijn als je dat niet weet, want onderzoekers hebben ook ontdekt dat maar 1/2 van de mensen in Nederland dat weet. THT is Tenminste Houdbaar Tot: kijk, ruik en proef na de datum. TGT is Te Gebruiken Tot en betekent: gebruik of vries in vóór of op de datum. Dan hoeft je dus minder weg te gooien, en dat is ook milieubewust.”

#15 De Romeinse helm in de modder

Illustratie Moniek Peek

Een kraanmachinist is aan het werk voor de gemeente. Hij moet met zijn kraan modder uit de gracht van de gemeente scheppen – baggeren. Opeens ziet hij iets glinsteren. Hij zet zijn kraan uit en gaat kijken. Tot zijn grote verbazing vindt hij een oude helm, die heel lang geleden van een Romeinse soldaat was. Ongeveer tweeduizend jaar geleden veroverden de Romeinen namelijk een deel van wat wij nu Nederland noemen. De kraanmachinist is heel blij, want er wordt niet vaak een Romeinse helm gevonden in Nederland. Hij neemt de helm mee naar huis. Een paar dagen later komt hij zelfs in de krant! Dan belt een man hem op. Hij wil de helm kopen voor veel geld. De kraanmachinist wil de helm verkopen, maar dan zegt de gemeente: ‘Dat kan niet, want de helm lag in onze gracht, dus is de helm van ons!’

Het dilemma

Als iemand een schat vindt die al heel lang verborgen zat in de gracht van de gemeente, is die schat dan van de gemeente of van de vinder die de schat heeft gevonden?

De ene kant

De helm is van de vinder

Als de vinder de helm niet had gevonden, dan zou niemand weten van de helm. De vinder heeft goed opgelet en gezorgd dat de helm niet kapotging of werd afgevoerd naar het afvalbedrijf. Daarvoor verdient hij een beloning!

De andere kant

De helm is van de gemeente

De gracht is van de gemeente en daarom de helm ook. De kraanmachinist ging daar graven omdat hij dat moest doen. Het is belangrijk dat de helm niet van de kraanmachinist wordt, want de helm hoort in het museum thuis.

Wist je dat ...

Eeuwen geleden was een Romeinse soldaat de eigenaar van de helm. Toen hij overleed werden zijn kinderen de eigenaren. Heel misschien leeft ergens wel een (diep ademen!) achterachterachterachterachterachterachterkleinkind van de soldaat, maar de helm was zolang verstopt dat niemand meer weet wie dat is.

Als een waardevolle zaak zo lang verborgen was dat de eigenaar onvindbaar is, dan noemen we dat een 'schat'. Wie een schat vindt, heeft soms meer, soms minder geluk:

- Vind je een schat in de tuin of in iets anders dat van jou is, dan is de schat voor jou.
- Als je de schat vindt in de grond of in iets anders dat niet van jou is, dan moet je de schat delen met de eigenaar van de zaak waarin de schat was verstopt. Als je een oude munt vindt in het weiland van een boer, is de munt voor de helft van jou en voor de helft van de boer.

Wat betekenen deze regels voor de kraanmachinist? De kraanmachinist heeft de helm gevonden in de gracht. De gemeente is eigenaar van de gracht. De kraanmachinist en de gemeente moeten de helm dus delen. Ze kunnen samen de helm verkopen en krijgen allebei de helft van het geld. De regel die vertelt van wie een schat is, hadden de Romeinen ook al. Asterix (van Obelix) zegt niet voor niets altijd: 'Slimme jongens, die Romeinen'.

Vragen om over na te denken

- ✓ Waarom bestaan er, denk je, regels over schatten die archeologen vinden?
- ✓ Waarom is een portemonnee die jij op straat vindt geen schat?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Jeannette Smit

"Ik koos deze zaak omdat het hartstikke spannend is om op zoek te gaan naar een schat! Als je iets heel bijzonders uit onze geschiedenis vindt, dan moet je dat melden. Informatie over schatten vind je op www.cultureelerfgoed.nl. Denk je nu: 'Ik word later archeoloog, dan ga ik schatten opgraven en word ik rijk!?' Jammer genoeg bestaan daar bijzondere regels voor. Wat archeologen bij een opgraving vinden, is van de overheid."

#16 Op een vlot naar de Waddeneilanden

Illustratie Willem Kolvoort

Een groep van acht vrienden bouwt twee vloten van hout. Zo groot dat ze op het ene vlot een auto zetten en op het andere vlot een caravan. Die auto en caravan beschilderen ze. Ze gaan aan het einde van de middag te water aan de Groningse kust. Ze willen drijven naar Ameland, een van de Waddeneilanden, om naar een feest te gaan en te kamperen. Maar het waait heel hard. Ze drijven de verkeerde kant op. Eén van de mensen op het vlot belt 112, voor noodsituaties. Er komt een reddingsboot om de opvarenden te redden. Nog een andere reddingsboot brengt de auto en caravan terug naar het vasteland. Dat is belangrijk. Als ze op de bodem van de zee terechtkomen is dat slecht voor de dieren in de Waddenzee en gevaarlijk voor andere boten die er tegenaan kunnen varen. De vrienden en hun spullen worden gered. Maar dan komt de rekening: ze moeten tweeduizend euro betalen! De mensen die hebben geholpen, vinden dat ze recht hebben op 'hulploon'. Maar betalen? Dat willen de opvarenden niet. Ze waren nooit op het feest aangekomen! En je helpt elkaar toch gewoon?

Het dilemma

Moet je als iemand jou helpt in een noodsituatie, betalen voor de hulp of niet?

De ene kant

Ja, je moet betalen

De redding komt speciaal voor de vrienden en hun spullen. Zo'n boot of een brandweerauto kost veel geld. Er is brandstof en onderhoud nodig. De mensen die op de reddingsboot of brandweer werken, geven veel tijd en moeite. Als zij daarvoor geen geld terugkrijgen, kan en wil niemand zulk gevaarlijk werk doen.

De andere kant

Nee, je moet niet betalen

Iedereen kan pech hebben. Het is toch niet eerlijk dat ze pech hadden en daarom maar moeten betalen. Je helpt elkaar toch gewoon? Trouwens, de vrienden in deze zaak wilden naar Ameland, dan had de reddingsboot ze daarheen moeten brengen. Als de politie komt, hoeft je toch ook niet te betalen?

Vragen om over na te denken

- ✓ In deze zaak ging het over hulpdiensten op zee. Welke hulpdiensten ken je nog meer?
- ✓ Stel: de vrienden zwemmen naar de kant en bellen niet om hulp. De auto en de caravan zinken. Dat is slecht voor de zee en de zeedieren. Vind je dat de vrienden daarom geld moeten betalen? Waarom wel/niet? En zo ja, aan wie?
- ✓ Als jij een klasgenoot helpt met een moeilijke som, dan hoeft hij/zij jou niet te betalen. Het kan zijn dat je ouders een buurmeisje betalen om je te helpen met rekenen. Zij krijgt betaald voor iets waar jij geen geld voor krijgt. Wanneer vind jij dat hulp geld mag kosten en wanneer niet?
- ✓ In de nacht van 1 op 2 januari 2019 verloor een groot containerschip – de MSC Zoe – 342 containers boven de Waddeneilanden. Wie moet dat opruimen?

Dit dilemma is gekozen door mr. dr. Rosalie Koolhoven

“Ik doe onderzoek naar regels die gelden bij ‘vriendendiensten’ en ‘hulp’. Iedereen wil dat mensen die in een noodsituatie kunnen helpen dat ook doen. Dat ze zich niet laten tegenhouden uit angst dat hun spullen kapotgaan of dat ze niet betaald krijgen. Stel dat iemand in de gracht valt en om hulp roept. Je springt erin om te helpen, maar je vergeet je telefoon in je zak. Dan moet de persoon die jij hebt gered de telefoon repareren.

Soms word je geholpen door iemand die helpen als werk heeft. Soms moet je daarvoor betalen, maar niet altijd. Bij acuut gevaar door brand bijvoorbeeld hoeft je de brandweer niet zelf te betalen. Als je de brandweer belt om jouw kat uit de boom te halen, moet je wel betalen.

Voor hulp op zee is een speciale regel. De kapitein van een schip of vlot in nood moet meewerken als hij hulp krijgt, om te zorgen dat er geen schade aan de zee of zeedieren zal komen. Ook moet hij de hulp betalen. Dat is precies wat de rechter vond in deze zaak van de vlotten. Als de reddingswerkers op zee geen geld (hulploon) krijgen voor de hulp die ze geven, kunnen ze dat werk niet doen.”

#17 De prinses en de journalisten

Illustratie Willem Kolvoort

Prinses Caroline Von Hannover, een Duitse prinses, wordt steeds achtervolgd door journalisten die een foto van haar willen maken. Ze wordt gefotografeerd als ze aan het werk is, maar ook als ze naar de markt of naar het zwembad gaat met haar familie. Na jaren is prinses Caroline er wel klaar mee. Ze wil gewoon rustig dingen kunnen doen zonder dat er steeds foto's van haar worden gemaakt. Ze vraagt de rechter om de journalisten te verbieden foto's van haar te maken en in de krant te zetten.

Het dilemma

Mag een journalist van een prinses foto's maken en in de krant zetten, of niet?

Wist je dat ...

Dit verhaal is gebaseerd op een uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens uit 2012, in de zaak Caroline Von Hannover. Dat EHRM bewaakt de mensenrechten.

Drie rechten botsen hier met elkaar. 1. Bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Doen wat je wilt doen, zonder steeds bekeken te worden is voor de prinses het belangrijkste. 2. Vrijheid van meningsuiting. Zeggen wat je wilt, is voor de journalist en zijn werk belangrijk. 3. Recht op informatie. Weten wat er in de wereld gebeurt en wat de overheid doet is voor alle mensen belangrijk.

Hoe gaat dat allemaal samen?

De ene kant

Nee, dat mag niet

Ook als je beroemd bent, wil je gewoon over straat kunnen lopen, naar een feestje, of zwemmen, zonder dat dit op internet komt te staan. Als je je bekeken voelt doordat er steeds foto's van je worden genomen, blijf je liever binnen. Daar word je tenminste met rust gelaten. Maar het is voor iedereen goed om naar buiten te gaan en andere mensen te ontmoeten. Daarom moet foto's maken verboden zijn. Iedereen heeft recht op privacy.

De andere kant

Ja, de journalist mag foto's maken

Een journalist laat aan mensen zien wat er in de wereld gebeurt. Door erover te schrijven in de krant of foto's te laten zien op internet, of te praten op televisie. Hierdoor weten wij of de overheid en belangrijke mensen zich aan de regels houden en weten we wat er in de wereld gebeurt. Prinsessen horen soms bij de overheid. Dan mogen mensen weten wat ze doen en met wie ze omgaan. Als ze met criminelen omgaan is dat belangrijk om te weten, omdat mensen die voor de overheid werken dit meestal niet mogen.

Vragen om over na te denken

- ✓ Het kan zijn dat prinses Caroline een foto op haar Instagram zet als ze aan het zwemmen is met vrienden. Maakt het volgens jou uit of ze zelf een foto op internet zet, of dat een journalist een maakt en dat doet? Leg uit waarom je dat denkt!
- ✓ Stel iemand maakt een mooie foto of mooi filmpje van jou om op internet te zetten, wat vind je daar dan van? En als het een lelijke foto of een gek filmpje is?
- ✓ Er zijn veel camera's op straat. Van de gemeente én van mensen met een camera in hun deurbel of auto. Jij wordt dus ook vaak gefilmd? Wat vind je daarvan? Leg uit.

Deze zaak is gekozen door mr. dr. Aline Klingenberg

“Soms botsen rechten met elkaar en dat maakt een dilemma. In dit geval zegt het recht op privacy dat de journalist géén foto's van prinses Caroline in de krant mag zetten, terwijl het recht op informatie zegt dat de journalist dat juist wel moet doen. Dan is er nog de vrijheid van meningsuiting. Je mag alles schrijven, behalve wat verboden is door de wet. Je mag bijvoorbeeld niet discrimineren of dingen over andere mensen zeggen die niet waar zijn. De rechter zei: ‘Soms is de prinses aan het werk als onderdeel van de overheid. Dan mag de journalist laten zien wat ze doet. Als de prinses dingen doet die niks te maken hebben met haar werk, zoals wanneer ze gaat zwemmen met haar kinderen, dan heeft zij het recht om met rust gelaten te worden.’ Ik ben in elk geval blij dat ik gewoon op straat kan lopen zonder dat dit meteen in de krant of op internet komt te staan!”

#18 Waar surveilleert de politie en waarom?

Illustratie Sieger Zuiderma

De politie onderzoekt criminaliteit en spoort criminelen op om ze te arresteren. Liever nog wil de politie dat er helemaal geen criminaliteit is. Omdat mensen minder criminele dingen doen als de politie in de buurt is, zie je politieauto's rondrijden. Dat rondrijden heet surveilleren. Het lijkt handig om dat alleen in een criminele wijk te doen, want een agent kan maar op één plek tegelijk zijn. Als er dan iets gebeurt, zijn de agenten er snel bij! Maar hoe weet je waar een criminele wijk is?

Sommige mensen denken dat een computer kan uitrekenen waar een criminele wijk is. De politie onderzoekt elk jaar honderdduizenden misdrijven. Alle informatie daarover wordt bewaard in computers. De politie zou die informatie kunnen gebruiken om de computer te laten voorspellen waar de grootste kans is om misdrijven op te sporen; een soort weersvoorspelling voor misdaad!

Maar er zijn nadelen. Als de politie steeds in één 'criminele' wijk surveilleert, vindt ze daar ook meer criminaliteit. Want: je vindt wat je zoekt. Als die informatie dan in de computer wordt gestopt, zal de computer denken 'Ik had weer eens gelijk!' en de agenten de volgende dag wéér naar die wijk sturen. Het gevaar is dat je als je in zo'n wijk woont of rondloopt, ook eerder opgepakt wordt. Is dat niet oneerlijk?

Het dilemma

Zijn 'misdaadvoorspellingen' door de computer handig of zijn de nadelen te groot?

De ene kant

Ja, computervoorspellingen zijn handig

Agenten kunnen niet overal tegelijk zijn, dus moeten ze kiezen waar ze gaan surveilleren. Als computers dat werk kunnen overnemen van de agenten, kunnen die agenten de straat op. Het zou zonde zijn om niets te doen met wat de computer over misdrijven weet. Computers kunnen beter rekenen dan mensen. Dat sommige mensen dan vaker worden gecontroleerd, is een nadeel, maar aan de andere kant: dan doen ze misschien ook geen dingen die niet mogen.

De andere kant

Nee, het heeft te grote nadelen

Als de computer de agenten vaker naar één wijk stuurt, gaan ze daar ook steeds opnieuw misdaad vinden. Hierdoor staat een wijk dan (onterecht) sneller bekend als een slechte wijk. Dan wil niemand daar wonen of wordt het moeilijk je huis daar te verkopen. Als agenten altijd naar de computer luisteren, krijgt de computer vanzelf gelijk. Dat noem je een 'selffulfilling prophecy', een 'zichzelf waarmakende voorspelling': je krijgt wat je verwacht. Het is eerlijker als de politie overal surveilleert, want dan heeft iedereen evenveel kans om opgepakt te worden.

Vragen om over na te denken

- ✓ Hoe vind jij het als een juf of meester alleen het huiswerk zou nakijken van leerlingen die één keer een toets slecht gemaakt hebben, en niet van de leerlingen die die toets goed gemaakt hebben?
- ✓ Hoe zou de politie kunnen voorkomen dat ze discrimineert?
- ✓ Kun je nadelen van discriminatie bedenken?

Wist je dat ...

In de Grondwet staat dat je niet mag discrimineren. Je mag mensen niet anders behandelen omdat ze een ander geloof hebben, of een andere huidskleur. Het is extra belangrijk dat de politie iedereen gelijk behandelt, want de politie mag geweld gebruiken, draagt wapens en kan ervoor zorgen dat je in de gevangenis komt. Maar, is surveilleren op de plek waarvan de computer vertelt dat daar vroeger meer criminaliteit was, discriminatie?

Dit dilemma is gekozen door mr. Gerard Ritsema van Eck

“Computers kunnen ingewikkelde en saaie klusjes voor ons doen. Dat is fijn, als je een som moet maken die te moeilijk is om zelf te doen. Maar je weet nooit of de computer het goed had, want je kan de som niet zelf narekenen. Dat geldt ook bij criminaliteit voorspellen en discriminatie: dat is zo ingewikkeld ‘computerwerk’ dat wij nooit zeker zullen weten of het klopt. Moeten we computers daarom maar niet gebruiken? Dat is lastig. Het is daarom belangrijk dat we daarover blijven nadenken en praten.”

#19 Spijt van Holland's Got Talent

Illustratie Moniek Peek

Merel wil heel graag een beroemde zangeres worden. Ze besluit daarom om mee te doen aan de talentenjacht Holland's Got Talent op de bekende tv-zender RTL.

De talentenjacht begint met een eerste ronde, de pre-auditie, een soort proef-zingen. Voor de pre-auditie ondertekent ze een contract. In dat contract staat dat alles wordt gefilmd voor op tv.

auditie krijgt

Ook moet ze beloven daar niet over te klagen. Na de pre-auditie krijgt ze een brief: 'Gefeliciteerd! Je bent uitgenodigd om

mee te doen aan de spectaculaire televisie-auditie van Holland's Got Talent!'. Merel is blij! Ze denkt door de brief dat de pre-auditie goed ging. Ze gaat naar de televisie-auditie met haar man en kinderen om te zingen voor de jury en het publiek. Ze is niet zenuwachtig. Het moet goed gaan, de brief was zo aardig! Ze stapt het podium op, gaat zingen en wordt na een paar seconden weggestemd. Er komt iemand van het televisieprogramma op het podium met een bordje 'Boe!'. En het publiek begint 'Boe' te roepen.

De jury zegt gemene dingen: 'Schat, het klinkt voor geen meter.' En: 'Ik kan er geen chocola van maken. Het was heel erg slecht.' Merel voelt zich heel rot. Ze schrijft een brief naar RTL dat ze niet op

tv wil komen. Door de aardige eerste brief met 'Gefeliciteerd!' dacht ze dat de jury positief zou zijn. Ze voelt zich voor de gek gehouden. Bovendien is ze bang dat haar kinderen op school gepest worden als hun moeder zo op tv komt en wordt uitgelachen.

Het dilemma

Mag RTL Merels auditie bij het Holland's Got Talent op tv uitzenden of is dat niet eerlijk?

De ene kant

Ja, RTL mag de filmpjes uitzenden

Iedereen weet dat je bij zo'n talentenshow aardige en gemene opmerkingen kan verwachten. Als je dat niet wilt, hoef je niet mee te doen. Merel heeft een handtekening gezet op het contract, een papier, waarop staat dat de filmpjes worden gebruikt. Op dat papier heeft ze ook beloofd om 'niet te klagen'. Als mensen achteraf allemaal niet op tv willen komen, is er geen grappige uitzending meer over. Het zou ook veel geld kosten. RTL verdient geld met de uitzendingen en daarvan worden de prijzen betaald. Waarom zouden kinderen haar kinderen hiermee pesten?

De andere kant

Nee, RTL mag de filmpjes niet uitzenden

Merel is expres voor schut gezet. RTL had na de eerste ronde (pre-auditie) kunnen zeggen dat het niet goed genoeg was. Ze hebben expres positief gedaan in de brief, zodat ze zou komen. Merel heeft haar handtekening gezet op het contract, maar als je kans wilt hebben om beroemd te worden, heb je geen keuze. Als ze van tevoren wist dat de jury zo lelijk zou doen, had ze niet meegedaan. Het is zielig voor haar kinderen, want misschien gaan andere kinderen op school nu grappen maken over hun moeder.

Vragen om over na te denken

- ✓ Als je belooft om niet te klagen, mag je er dan op terugkomen? Waarom wel/niet? Maakt het uit wat de omstandigheden zijn?
- ✓ Wat vind je ervan dat mensen eerst een contract moeten tekenen voordat ze mee mogen doen aan een tv-programma?

Deze zaak is gekozen door mr. dr. Rosalie Koolhoven

“In het echt had televisiezender RTL gelijk gekregen. De opnames mogen worden uitgezonden! De rechter vindt dat Merel had kunnen weten dat er allerlei opmerkingen worden gemaakt, aardige en gemene. De opnames hebben veel geld gekost en door het uit te zenden verdient RTL dat geld terug.

De rechter vindt dat een contract dat je hebt ondertekend heel belangrijk. Afspraak is afspraak! Maar een contract waarin je zegt 'Ik zal niet klagen', is toch soms ongeldig. Die afspraak hoef je niet altijd na te komen. Dat hoeft niet bij 'zwaarwegende omstandigheden'. RTL mag de filmpjes bij zwaarwegende omstandigheden dus niet gebruiken, zelfs al heb je je handtekening onder het contract gezet. Maar wat is zwaarwegend? Dat de kinderen misschien zouden worden uitgelachen – en dat is niet eens zeker - was volgens de rechter niet 'zwaarwegend'. RTL kreeg dus gelijk en de filmpjes kwamen op tv.

Wat had jij zwaarwegende omstandigheden gevonden? Wanneer had de rechter Merel gelijk moeten geven?”

#20 De 95-jarige mevrouw B. wil niet meer leven

Illustratie Anita Letuve

Het gaat al een hele tijd niet goed met mevrouw B. Ze hoort niet goed, ze ziet weinig, ze kan niet meer goed praten en is vaak duizelig. En nu heeft ze ook nog haar heup gebroken en kan ze haar bed niet meer uit. Ze kan eigenlijk niets meer doen.

Vorige week voelde ze zich echt heel slecht. Ze kon niet meer eten en drinken en was er af en toe niet helemaal bij. Deze week gaat het wat beter. Ze kan praten en is weer helder in haar hoofd. Ze heeft zich zo ellendig gevoeld, dat wil ze nooit meer meemaken. Eigenlijk verlangt ze er al langer heel erg naar om dood te gaan. Zo wil ze niet leven.

Daarom vraagt ze aan de dokter of hij haar wil helpen, om een einde aan haar leven te maken. Om ervoor te zorgen dat ze eerder sterft, en dat ze niet meer zo'n week zal meemaken als vorige week. Ze wil dat graag nu doen omdat ze het dan zelf kan bepalen, zoals ze vroeger ook alles zelf kon bepalen.

Het dilemma

Mag een dokter een einde maken aan het leven van een patiënt, als de patiënt dat vraagt?

De ene kant

Ja, dat mag

Het is de taak van een dokter om mensen te helpen die lijden. Mevrouw B heeft heel veel klachten. Het is duidelijk dat ze nooit meer beter zal worden. Voor haar is in bed liggen, niets meer kunnen doen, heel erg. Ze lijdt ondraaglijk. Ze wil sterven op een door haar gekozen moment en op een waardige manier. Dat mag als dat de enige manier is waarop de dokter het lijden kan verlichten. Als dat voor haar een 'goede dood' is, dan is de beste hulp die een dokter kan geven, dat hij luistert naar de eigen, laatste wens van mevrouw B.

De andere kant

Nee, dat mag niet

Het leven van mensen is iets heel waardevols dat je moet beschermen. We moeten respect hebben voor het leven. We leven tenslotte maar één keer! Ook is het de taak van een dokter om mensen te helpen om beter te worden, zodat ze lang kunnen leven. Iemand helpen met sterven past daar niet bij. Bovendien, als de dokter de mevrouw mag doden, worden mensen dan niet bang voor dokters? Kunnen andere patiënten de dokter dan nog vertrouwen? Hoe weet je zeker of mevrouw B wel echt wil sterven? En, je kunt toch niet aan iemand vragen om je te doden. Het is toch vreselijk moeilijk om een ander mens te doden.

Vragen om over na te denken

- ✓ Wat vind jij een goede dood?
- ✓ Heel weinig landen hebben een wet waarin staat dat dokters heel soms mensen mogen helpen om te sterven (dat noem je een euthanasiewet). Vind je het goed dat Nederland die heeft? Waarom vind je dat?

Dit dilemma is gekozen door dr. Heleen Weyers

"In 1984 was er een strafzaak over 'euthanasie', over een dokter die een patiënte een middel gaf waardoor ze stierf. In de wet stond toen dat het verboden is om een einde te maken aan het leven van iemand, ook als diegene daar zelf om vraagt. Dat was zo omdat we met elkaar vinden dat het leven van een mens heel waardevol is, zo waardevol dat het veel bescherming verdient. Als we het toestaan om een leven te beëindigen, ook als die persoon er zelf om vraagt, brengen we die beschermenswaardigheid van het leven in gevaar. De rechtszaak van 1984 heeft heel veel jaar later gezorgd voor een verandering van de wet. Sinds 2002 staat er nu dat dokters die zich houden aan bepaalde regels geen straf zullen krijgen als ze iemand expres helpen doodgaan (euthanasie verlenen). Het mag alleen als een patiënt er zelf om vraagt, heel ernstig lijdt en nooit meer beter gaat worden. Ook moet de dokter met een collega overleggen. Ik hoop dat ik nooit aan mijn huisarts hoef te vragen om euthanasie. Maar als het wel moet, ben ik blij dat het in Nederland kan."

#21 Windmolens of een rustig zeehondenleven?

Illustratie Willem Kolvoort

Bijna alle landen in de wereld hebben samen afgesproken dat zij minder CO₂ willen uitstoten. Als er te veel CO₂ in de lucht zit, dan wordt de aarde warmer. Als de aarde warmer wordt, verandert het klimaat. De klimaatverandering heeft negatieve gevolgen. Door klimaatverandering verdwijnt wereldwijd leefgebied van allerlei dieren. Veel planten en dieren sterven uit. Om de opwarming van de aarde tegen te gaan, kun je meer zonne-energie of windenergie gaan gebruiken (hernieuwbare energie). In Nederland waait het veel, dus is het handig om windenergie te maken met behulp van windmolens in windmolenparken. Een windmolenpark bestaat uit soms wel meer dan honderd windmolens bij elkaar.

Omdat het op zee harder en vaker waait dan op het land, en er veel ruimte is, wil Nederland windmolenparken bouwen op de Noordzee.

Het lijkt een goede oplossing, want we maken dan heel veel windenergie. Maar deze oplossing is niet goed voor alle zeedieren in de Noordzee. In de Noordzee leven dieren zoals vissen, zeehonden, dolfijnen en heel veel andere kleine diertjes. Die kunnen last hebben van het bouwen van de windmolens. Bovendien kunnen de windmolens vogels en vleermuizen raken als ze eenmaal draaien. Voor dieren zoals mossels en krabben is een windmolenpark juist weer wel een fijne plek om te wonen.

Het dilemma

Wegen de voordelen van windmolens op zee op tegen de nadelen ervan?

De ene kant

Ja, die moeten er komen

De windmolens zijn vervelend voor sommige dieren (lokaal), maar als de aarde opwarmt, is dat slecht voor miljoenen dieren op de wereld (globaal). Zonder wind hebben we gas en kolen nodig. Er zijn ook zeedieren die een windmolenpark juist fijn zullen vinden. Er gaan zeewierbossen groeien op het onderwaterdeel van de windmolen. Tijdens de bouw van de windmolens zullen de dieren er last van hebben, daarna valt het mee.

De andere kant

Nee, de nadelen zijn te groot

Sommige zeedieren hebben veel pijn van lawaai onder water. Ze kunnen in de war raken en doodgaan. Andere zeedieren zijn zeldzaam en we doen juist zo ons best om ze te beschermen. Misschien zijn er wel andere oplossingen dan windmolens op de Noordzee.

De zee hoort ook open en leeg te zijn, zoals die altijd is geweest. Windmolens bouwen past daar niet bij.

Wist je dat...

Er zijn veel regels over energie en milieu die botsen. We moeten CO₂ besparen, hernieuwbare energie bouwen én kwetsbare gebieden en soorten beschermen. Veel gebieden in en om de Noordzee zijn 'Natura 2000 gebieden' die extra beschermd worden. Als je daar windmolens wilt bouwen moet je een speciale test doen: de ADC-toets. Zijn er Alternatieven? Is er een Dwingend algemeen belang? Is er Compensatie, om de nadelen op te lossen?

Vragen om over na te denken

- ✓ Sommige mensen willen geen windmolenpark omdat ze dat lelijk vinden. Vind je *hoe het eruitziet* even belangrijk, minder belangrijk of belangrijker dan het argument dat zeedieren last kunnen hebben van het geluid? Leg je antwoord uit.
- ✓ Doe-opdracht: bouw een windmolen op zee van Lego.
- ✓ Zoek op welke dieren in de Noordzee leven en kies er een uit. Verzamel zoveel mogelijk informatie over jouw dier en maak een poster over hem of haar. Schrijf op of je denkt dat het juist last zal hebben van de windmolens of niet.

Dit dilemma is gekozen door mr. Ceciel Nieuwenhout

“Ik vind dit zelf een moeilijk dilemma. De opwarming van de aarde tegengaan is heel belangrijk, maar in hoeverre mag dit ten koste gaan van dieren en natuur in de buurt? De negatieve effecten van windmolens op zeedieren kunnen niet helemaal voorkomen worden, maar er zijn gelukkig ook wat handige trucs waardoor het minder erg is voor de dieren. Een radar kan vogels in de lucht zien aankomen en de windmolens stopzetten. En tijdens de bouw van de windmolens kan een ‘bellenscherm’ gebruikt worden. Dan hebben de dieren minder last van het lawaai.”

#22 Eens geadopteerd, altijd geadopteerd?

Illustratie Moniek Peek

Abebi wordt geboren in Nigeria. Haar ouders Abiola en Barika zijn arm en kunnen niet goed voor haar zorgen. Daarom brengen ze Abebi naar een kindertehuis. Kees en Greet uit Groningen willen dolgraag een kindje adopteren. Ze gaan met het vliegtuig naar Nigeria en ontmoeten daar Abebi, die inmiddels negen maanden oud is. Ze willen graag haar adoptieouders worden. Voordat ze Abebi meenemen naar Nederland, gaan ze in Nigeria naar de rechter. Die keurt de adoptie goed. Daarna vliegen Kees en Greet met Abebi terug naar huis. Dan blijkt er een probleem te zijn. In Nederland zijn ook regels over adoptie: als je een kind uit een ander land wilt adopteren, moet je eerst ook van Nederland *toestemming* krijgen. Je krijgt van Nederland alleen toestemming om een kind te adopteren als je gezond bent en genoeg geld verdient om voor een kindje te zorgen en als je niet crimineel bent. Kees en Greet hebben Abebi geadopteerd zonder de Nederlandse toestemming. Maar het gaat wel heel goed met Abebi. Mag Abebi nu toch bij hen blijven? Officieel niet, maar Kees en Greet kunnen aan de rechter te vragen of hij de adoptie goedkeurt, ook al hebben ze zich niet aan de regels gehouden.

Het dilemma

Mag de rechter de adoptie van Abebi goedkeuren, ook al hebben Kees en Greet zich niet aan de Nederlandse regels over adoptie gehouden?

De ene kant

Nee, de adoptie mag niet worden goedgekeurd

Regels zijn regels. Iedereen die in Nederland woont, moet zich houden aan de regels omdat ze er niet voor niets zijn. Als één kindje mag worden geadopteerd zonder toestemming van Nederland, vraagt straks niemand meer toestemming. De toestemming is belangrijk want Nederland wil adoptiekinderen beschermen. Nederland heeft nu niet kunnen controleren of Kees en Greet wel goed voor een adoptiekindje kunnen zorgen.

De andere kant

Ja, de adoptie moet worden goedgekeurd

Abebi is nu gewend aan Kees en Greet en het gaat goed met haar. Kees en Greet hebben de regels niet goed begrepen, maar het is niet eerlijk als Abebi de dupe daarvan wordt. De Nigeriaanse rechter heeft de adoptie al goedgekeurd. Nederland kan die rechter toch vertrouwen? Het is nu het beste voor Abebi dat de adoptie ook in Nederland wordt goedgekeurd. Als ze andere ouders zou moeten krijgen is dat zielig, omdat Kees, Greet en Abebi dan afscheid zouden moeten nemen.

Wist je dat...

Er zijn veel uitspraken van de Nederlandse rechter over buitenlandse adopties. Een adoptie moet in Nederland aan veel voorwaarden voldoen. Eén ervan is dat je eerst toestemming voor de adoptie vraagt. Als je dat niet doet, kan de adoptie van Abebi niet geldig is in Nederland, worden Kees en Greet officieel niet haar nieuwe ouders. Dan zijn volgens Nederland nog steeds de biologische ouders (Abiola en Barika) haar officiële ouders, terwijl volgens Nigeria Kees en Greet haar ouders zijn. Abebi zou dan volgens verschillende landen verschillende ouders hebben. Dat zou een gekke situatie zijn!

Vragen om over na te denken

- ✓ Bedenk een situatie waarin een buitenlandse adoptie beter ongeldig kan zijn in Nederland.
- ✓ De rechter in Nigeria vond de adoptie goed. Waarom wil de Nederlandse overheid iets over buitenlandse adopties zeggen? Waarom, denk je, is toestemming nodig?

Deze zaak is gekozen door mr. (en overblijffuf) Aukje Mens

“Ik ben bezig met het schrijven van een proefschrift – een soort boek – over of buitenlandse adopties in Nederland worden geaccepteerd. Als aan alle Nederlandse regels wordt voldaan, is er geen probleem. Maar als niet aan alle regels wordt voldaan, is er wel een probleem. Dan staat de Nederlandse rechter voor een groot dilemma: de buitenlandse adoptie wel of niet geldig verklaren? Wat is het beste voor het kind? Dat is natuurlijk het allerbelangrijkste. Ik vind het interessant om te onderzoeken hoe de rechter uiteindelijk beslist wat het beste is.”

#23 Positieve discriminatie. ‘Alleen nog meesters.’

Illustratie Maïa Blezes

Een grote basisschool vindt het jammer dat er alleen maar juffen werken, terwijl er meesters zijn die hetzelfde werk kunnen doen! Ook vinden de ouders het leuk als hun kinderen les krijgen van vrouwen én mannen. Om te zorgen dat er meer meesters komen werken op de basisschool, bedenkt de school een regel: als er een juf weggaat, moet er een meester voor in de plaats komen. Nieuwe juffen worden niet aangenomen. Zo werken er over een paar jaar evenveel juffen als meesters op de basisschool. Dat is veel ‘gelijker’. Maar niet iedereen is het daar mee eens. De school krijgt allemaal klachten. Er zijn juffen die graag daar willen komen werken en dat kan nu niet, omdat ze geen man zijn. Die juffen die nu niet op de school mogen komen werken voelen zich gediscrimineerd; ze krijgen niet eens de kans!

Het dilemma

Mag de basisschool positief discrimineren door alleen meesters als leerkracht te zoeken?

De ene kant

Ja, de basisschool mag positief discrimineren

Er is onderzocht dat mensen vaak onbewust, zonder dat ze het weten, vinden dat vrouwen beter lesgeven dan mannen. Als een school een nieuwe juf/meester nodig heeft en de leerkrachten moeten beslissen wie de baan krijgt, is de kans groot dat ze een vrouw kiezen. Om mannen ook een kans te geven om leerkracht te worden, is het nodig een regel te maken dat ze een man moeten kiezen. Om te zorgen dat er meer meesters komen werken, mag de basisschool best tijdelijk positief discrimineren, het is niet voor altijd. Daarbij is het belangrijk voor de leerlingen dat ze meesters én juffen hebben.

De andere kant

Nee, positief discrimineren mag niet

In de wet staat dat je niet mag discrimineren. Alleen mannen een kans geven is oneerlijk naar vrouwen. Je moet kijken naar wat mensen kunnen, niet naar waar ze vandaan komen, of ze man, vrouw of genderneutraal zijn. Het beste is om alleen te kijken naar iemands opleiding en ervaring. Trouwens, dat er meer juffen zijn, is vanzelf zo gegroeid. Blijkbaar vinden mensen juffen fijn. Wat mensen fijn vinden, moet je respecteren.

Vragen om over na te denken

- ✓ Kun je een voorbeeld bedenken van een situatie waarin positieve discriminatie mag?
- ✓ Bedenk één overeenkomst en twee verschillen tussen discriminatie en positieve discriminatie.
- ✓ Waarom zijn er hele strenge regels over positieve discriminatie denk je?

Dit dilemma is gekozen door Ariska Bonnema, MA en mr. dr. Rosalie Koolhoven

“Je hebt vast wel eens gehoord van discriminatie. Als je discrimineert dan behandel je mensen anders omdat ze een andere huidskleur hebben of iets anders geloven dan jij. De wet zegt dat je niet mag discrimineren. Maar er bestaat ook zoiets als ‘positieve discriminatie’. Dan trek je mensen van een bepaalde groep juist voor. Dit doe je om te zorgen dat een situatie eerlijker wordt. De basisschool wil mannen voortrekken, om te zorgen dat er meer meesters komen. Je mag alleen positief discrimineren als je je aan strenge regels houdt. Een van die regels is de meester mag worden voorgetrokken als de kandidaat-juf en -meester even goed zijn. Maar als twee mensen solliciteren en de juf veel beter is dan de meester, dan moet zij worden aangenomen. Een school mag dus wel ‘bij gelijke geschiktheid’ kiezen voor een man, maar niet al van tevoren zeggen dat vrouwen geen kans krijgen. Als de school nu beslist om de komende vijf jaar alleen maar meesters aan te nemen, mag dat niet. Dit probleem is trouwens waargebeurd, in Eindhoven op de universiteit. Dat stond in juli 2020 in de krant.”

#24 Een film zonder ondertiteling: discriminatie?

Illustratie Maïa Blezes

Een dove meneer huurt een film op de website van de thuisbioscoop 'Pathé Thuis'. Het is een film uit het buitenland, waar een andere taal wordt gesproken. De man verwacht dat hij de ondertiteling dan kan lezen. Die heeft hij nodig, omdat hij niets kan horen. Zodra hij de film heeft gehuurd, blijkt dat de film Nederlands is ingesproken (nagesynchroniseerd). Alle gesprekken zijn in het Nederlands te horen. De dove meneer kan dit natuurlijk niet horen. Hij wil de ondertiteling aanzetten, maar... de film heeft geen ondertiteling. Nu kan de meneer de film dus niet bekijken. Hij vraagt aan de bioscoop of ze ondertiteling kunnen maken bij de film. Dat wil en kan de thuisbioscoop niet. Het zou duizenden tot tienduizenden euro's kosten. Dat vindt de bioscoop een te grote moeite. De man vindt dat hij ongelijk wordt behandeld. Hij vindt dat de thuisbioscoop mensen met een gehoorbeperking discrimineert. Omdat discriminatie niet mag, moet de bioscoop de film aanpassen.

Het dilemma

Moet de thuisbioscoop een ondertiteling maken speciaal voor de dove meneer, of is dat een te grote moeite/te duur?

De ene kant

Ja, ondertiteling maken moet

Mensen met een beperking moeten gelijk behandeld worden als ze iets willen kopen of doen. Als de dove meneer online een film huurt moet hij gelijk behandeld worden, dus op dezelfde manier van de film kunnen genieten als horende mensen. Een bioscoop moet zorgen dat alle mensen van een film kunnen genieten. Een bioscoop heeft bijvoorbeeld ook een lift zodat iemand met een rolstoel naar binnen kan. Dat kost ook duizenden euro's. Dus kun je ook dingen maken zodat een slechthorend iemand de film kan volgen.

De andere kant

Nee, ondertiteling maken hoeft niet

De dove meneer wordt niet ongelijk behandeld door de bioscoop. Hij heeft een beperking en daar kan de bioscoop niets aan doen. Gelijk behandelen betekent dat je tegen iedereen hetzelfde doet. Niet dat je ervoor zorgt dat iedereen de film even goed kan volgen. Het kost voor de bioscoop héél veel moeite en tienduizenden euro's. Dat is veel geld voor één meneer. Zelfs al zou het discriminatie zijn, dus ongelijke behandeling, dan kost ondertiteling de bioscoop zoveel dat dat te veel gevraagd is. Als ondertiteling goedkoop was geweest moest het dus wel.

Vragen om over na te denken

- ✓ Vind jij dat de bioscoop de dove meneer ongelijk behandelt? De bioscoop doet tegenover iedereen hetzelfde toch?
- ✓ Soms is er ongelijke behandeling, zoals in deze zaak, maar is het zo moeilijk/duur om het anders te doen, dat gelijke behandeling toch niet hoeft. Dan zegt de rechter: 'Er is ongelijke behandeling, maar dat is in dit geval niet verboden'. Wat vind je daarvan?
- ✓ Mensen die geen werk hebben krijgen van de gemeente een beetje geld om van te leven. Mensen die wel werk hebben, krijgen dat niet. Vind je dat ongelijke behandeling? Waarom wel of niet?

Dit dilemma is gekozen door Ariska Bonnema, MA en mr. dr. Rosalie Koolhoven

“Discriminatie van mensen met een beperking is verboden, maar soms is het zo moeilijk (*onevenredig belastend*) om iets voor iedereen te maken, dat de ongelijke behandeling niet verboden is. In deze rechtszaak bleek dat de thuisbioscoop de film niet zomaar kan ondertitelen. De maker van de film moet daarvoor toestemming geven en het moet technisch kunnen. Om ondertiteling voor deze film te maken, kostte tienduizenden euro's! De rechter vond dit 'onevenredig belastend'. De thuisbioscoop hoefde dus geen ondertiteling te maken. Maar de thuisbioscoop was door de klacht op een goed idee gebracht: om het voor de toekomst te verbeteren. Zo zie je: het is belangrijk te vertellen wat je nodig hebt, want dan kunnen andere mensen je helpen en rekening met je houden.”

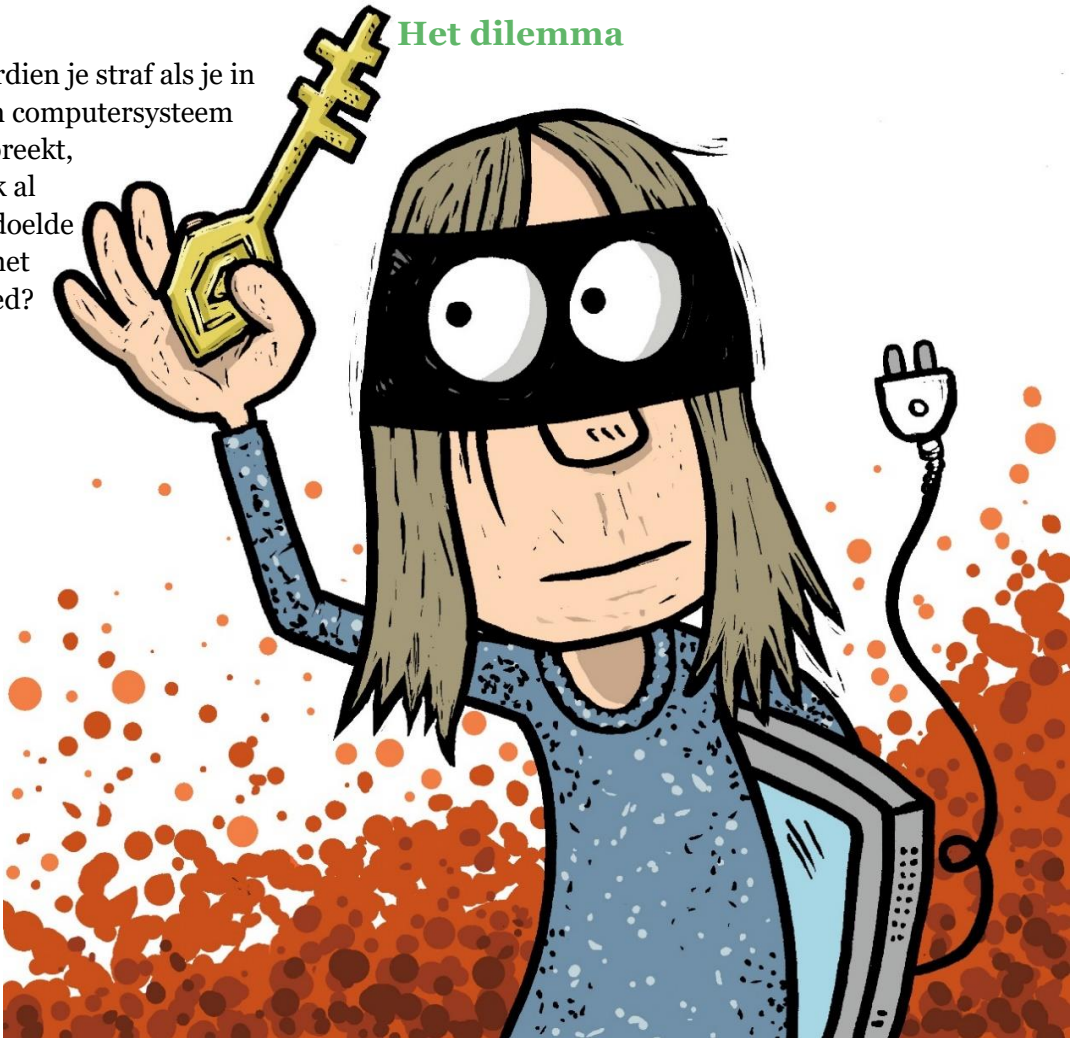
#25 Inbreken in een computersysteem

Illustratie Willem Kolvoort

Er was eens een bedrijf dat allemaal informatie van klanten (gegevens) had opgeslagen op een computer. Het ging om gegevens zoals de naam, het adres en de bankgegevens van mensen. Het was de bedoeling dat niemand bij deze informatie kon, behalve het bedrijf zelf. Want stel je voor dat iemand de gegevens misbruikt, of verkoopt op de zwarte markt... Daarom had het bedrijf de gegevens beveiligd. Toch lukte het iemand om bij deze gegevens te komen, door in te breken in de computer, door het systeem te 'hacken'. Degene die dat deed, de hacker, heeft al die gegevens van wel 80.000 mensen gedownload! Maar de hacker had geen kwade bedoelingen. Hij wilde die gegevens niet verkopen of doorgeven. Hij wilde alleen laten zien dat de beveiliging van dat bedrijf niet goed genoeg was. Om dat te laten zien, vertelde hij over zijn 'hack' aan journalisten van twee grote kranten, de Volkskrant en Trouw. De politie vindt dat de hacker heeft ingebroken in een computersysteem en gestraft moet worden voor computervredebreuk. De hacker vindt van niet, omdat hij goede bedoelingen had.

Het dilemma

Verdien je straf als je in een computersysteem inbreekt, ook al bedoelde je het goed?

De ene kant

De hacker verdient geen straf

De hacker vindt dat hij (maar het had natuurlijk net zo goed een zij kunnen zijn) heel goed bezig was. Het bedrijf moet de gegevens van de mensen goed beschermen, maar dat gebeurde volgens de hacker niet. Hij noemt zichzelf een ‘ethisch hacker’, dat is een hacker met goede bedoelingen. Door te laten zien dat de beveiliging niet goed werkt, kan in de toekomst voorkomen worden dat mensen met kwade bedoelingen bij al die gegevens kunnen komen. Daar wordt toch iedereen beter van? De hacker vindt daarom dat hij geen straf moet krijgen.

De andere kant

De hacker verdient straf

Je mag niet in iemands computer inbreken. Dat is verboden. Op zich had deze ‘ethisch hacker’ wel goede bedoelingen, maar hij ging toch te ver. Je hoeft niet de gegevens van 80.000 mensen te downloaden om te laten zien dat een systeem niet goed beveiligd is. Je hoeft ook niet meteen naar de krant te gaan, je kunt het ook gewoon tegen het bedrijf zeggen zodat die de gegevens beter kan beschermen. Omdat wat hij deed niet mag, moet hij naar de gevangenis.

Vragen om over na te denken

- ✓ De hacker had iets strafbaars gedaan. Maar, de rechter wilde geen straf geven, omdat de hacker niets deed met de gegevens en meewerkte met het politieonderzoek. Hij had goede bedoelingen en was nooit eerder in aanraking gekomen met de politie. Wat vind je van die beslissing? Wat vind jij een reden om wel straf te geven?
- ✓ Je school heeft gegevens van jou: naam, adres, toets-cijfers. Vind je dat die beveiligd moeten worden? Of maakt het jou niet uit? Wat is de reden voor je antwoord?
- ✓ Wat kunnen mensen eigenlijk met je gegevens?
- ✓ Ben jij een ethisch hacker dankbaar als hij/zij een systeem hackt met jouw gegevens?

Dit dilemma is uitgekozen door mr. Karel Harms

“Velen van jullie zullen met computers (gaan) werken, en misschien in aanraking komen met (ethisch) hacken. In ieder geval is het vaak in het nieuws. Hacken klinkt eng, maar sommige hackers bedoelen het goed. Dit dilemma is gebaseerd op een rechtszaak uit 2018. ‘Ethisch hacken’, dus hacken met goede bedoelingen, om bedrijven te waarschuwen dat het systeem niet veilig is, is niet altijd een strafbaar feit. Het is niet strafbaar als je 1) het ‘algemeen belang’ dient, 2) proportioneel en 3) subsidiair handelt. Je moet dus 1) zorgen dat het systeem veiliger wordt of dat de gegevens niet worden gestolen, 2) je mag niet te ver gaan en 3) niet meteen naar de krant stappen. In dit dilemma zorgde de hacker ervoor dat het systeem veiliger werd. Hij (of zij) ‘diende het algemene belang’. Maar ging te ver door alle gegevens te downloaden. Ook had hij of zij het bedrijf moeten waarschuwen in plaats van de krant.”

Auteurs & illustratoren

mr. dr. Rosalie Koolhoven

Rosalie geeft les aan de Rijksuniversiteit Groningen en doet onderzoek naar regels voor de deeleconomie en de circulaire economie. Ze houdt van onderzoek doen en schrijven, van wandelen met haar hond en kinderen en speelt harp.

Ariska Bonnema, MA

Ariska is filosoof/taalwetenschapper en educatief auteur. Ze heeft tijdens haar studie aan de Rijksuniversiteit Groningen en voor haar werk al veel lesmateriaal voor leerlingen op de basis- en middelbare school gemaakt. Ze heeft een hond en houdt van reizen en lezen.

Maïa Blezes, illustrator

Na een opleiding aan ENSAC gaf Maïa beeldende kunst op de middelbare school in Parijs. Onlangs gevestigd in Nederland, verdeelt ze haar tijd tussen kunsttherapie en haar activiteiten als beeldend kunstenaar. Ze houdt van lezen, katten, de wereld en mensen.

Willem Kolvoort, illustrator

Willem heeft al meer dan 500 verschillende posters gemaakt voor het bekende Groningse concertpodium Vera. Er is onlangs een boek over zijn werk verschenen. Zijn atelier hangt vol met grappige dieren. Tip: op zijn website willemkolvoort.nl kun je leuke “Zoek de 10 verschillen” vinden.

Anita Letuve, illustrator

Anita Stoof maakt onder de naam Anita Letuve kleurrijke illustraties. Geïnspireerd door folk art, retro-patronen en kringloopgeluk richt zij zich in haar werk graag op bloemen, dieren en mensen. Haar prachtige werk vind je op anitaletuve.com.

Moniek Peek, illustrator

Moniek kennen veel mensen van haar mooie kaarten. Ze illustreerde veel boeken, zoals het kinderboek Boeddha's Beestenboek geschreven door Maria van Donkelaar. Moniek combineert allerlei technieken en laat het liefst haar fantasie de vrije loop! Meer van Moniek vind je op moniekpeek.nl.

Sieger Zuidersma, illustrator

Sieger Zuidersma kennen jullie van de Donald Duck. Hij is zelfs de bedenker van het nieuwe Donald-Duck-personage Rik de buurjongen. Vroeger wilde Sieger net zo worden als Walt Disney. Hij hoopt dat jullie ook als volwassenen zullen blijven tekenen. Meer van Sieger zie je op siegerzuidersma.nl.

Register: trefwoorden & Superdilemma's (#)

- CO₂ #14, #21
- Aardbevingen #13
- Actiegroep #5
- Adoptie #22
- Afspraken #3, #4, #19
- Afwijken van regel #8, #19
- Algemeen belang #5, #11, #13, #25
- Andere regels in andere landen #13
- Archeologen #15
- Asielzoekerscentrum #9
- Autonomie #20
- Beïnvloeding #10, #11, #18, #19
- Belediging #2
- Beroemd zijn #17, #19
- Beschadiging #2
- Bescherming mensenleven #20
- Beschermen dieren, gebieden #5, #21
- Bestellen online #6
- Betalen voor hulp #16
- Bodem, winning gas #13
- Bos/park in eigen omgeving #5
- Bouw, noodzaak & overlast #21
- Burenruzie #1, #3
- Cameratoezicht #17
- Compromis #11
- Computer & voorspelling #18
- Computer #12, #18, #25
- Consumeren & milieu/duurzaam #14
- Contract #3, #4, #19
- Criminaliteit #18
- Cultureel erfgoed #15
- Cultuur #5
- Dakloos #9
- Democratie #5, #11
- Demonstreren #5
- Diefstal #12
- Diensten #24
- Discriminatie #18, #23, #24
- Dood #8, #20
- Ecologische voetafdruk #14
- Eerlijkheid #8, #11, #19
- Eigendom #13, #15
- Eigenschappen koopwaar #4, #10, #14
- Elkaar helpen #16
- Energieopwekking #13, #21
- E-nummers #14
- Erfenis #8, #15
- Etiketten #14
- Europees bestuur/Europa #5, #21
- Euthanasie #20
- Frisdrank #10, #14
- Fruit #14
- Game #12
- Gaswinning #13
- Gegevens, waarde #18, #25
- Gelijke behandeling #18, #23, #24
- Gemeente #5, #15
- Gevaar veroorzaken #7
- Gevangenisstraf #1, #12, #25
- Geweld, in games #12
- Gezinssituatie #9
- Globale problemen #21
- Goede bedoeling #25
- Groenvoorziening, onderhoud #15
- Hacken, ethisch hacken #25
- Hernieuwbare energie #21
- Media #2, #17
- Mening #11, -suinting vrijheid #17
- Mensenrechten #17
- Milieu #5, #14, #16
- Minister-President #5
- Mishandeling #1
- Misleiding #10
- Moeite doen, verdienen #12
- Monarchie #2, #17
- MSC Zoe, vervuiling #16
- Museum #15
- Noodsituaties #16

Noordzee # 16, #21
 Objecten uit het verleden #15
 Onbewust vooroordeel #23
 Oneerlijke regels #8
 Ongeluk in supermarkt #7
 Ongemak #1
 Ongezond eten #10, #14
 Online foto/filmpje #17
 Online winkelen #6
 Onoplettendheid #7
 Ontoerekeningsvatbaar #2
 Opruimen, denken om anderen #7
 Opwarming aarde #21
 Oud of nieuw, waarde #12
 Oude gebouwen (behoud), veilig #13
 Overheid #17
 Parlement #5, #11
 Patiënt #2, #20
 Planten, uitsterven #21
 Plantenplastic #14
 Plastic, goed of slecht #14
 Pleeggezin #9
 Politie #12, #16, #18, #25
 Populisme #11
 Positieve discriminatie #23
 Praten over angst #13
 Privé – privacy #17
 Producenten verplichtingen #14
 Psychische ziekte #2
 Recht op informatie #17
 Rechter #5, #22
 Reclame #4, #10
 Regels handhaven, naleven #8, #9, #17
 Regels online #12
 Regering #5
 Rekening houden met anderen #3
 Romeinen #15
 Ruil #6, #19
 Schat(vinding) #15
 Schuld #6
 Selffulfilling prophecy #18

Slaan, schoppen #12
 Snoep #10
 Spelregels #12
 Stemmen, stemrecht #5, #11
 Strafbaar gedrag #1, #2, #12, #25
 Surveilleren #18
 Taakstraf #12
 Talentenjacht #19
 Teleurstellingen koop #4
 Televisieprogramma #19
 Toestemming #22
 Sociale voorzieningen #9
 Uitlachen #19
 Veiligheid, opletten #7
 Verandering eetpatroon #14
 Verdeling spullen #8
 Vergissing #6
 Verkiezingen #11
 Verspilling grondstoffen #14
 Vertegenwoordiging klas, volk #5, #11
 Vertrouwen #4, #22
 Verwachtingen #4, #24
 Verwarming, energie #14, #21
 Vinden, vindersloon #15
 Vlees eten, milieu #14
 Vluchtelingen #9
 Voeding #14
 Voorkeur, respecteren #23
 Vooroordeel #23
 Voortrekken #23
 Waarde leven #20
 Waarde spullen, online/offline #6, #12
 Waarschuwen #4, #14
 Waddeneilanden #16, #21
 Wederkerigheid #6
 Windenergie #21
 Zeevervuiling #16, #21
 Zelfverdediging #1
 Ziek(enhuis) #2, #7, #20
 Zonne-energie #21
 Zorgen voor #3, #9, #22

De samenleving stelt veel eisen aan kinderen en de volwassenen die zij worden. Zij zullen kopers en verkopers worden, iemands burens, knopendoorhakkers, redders in nood en voorbijgangers. Ze bewegen zich op internet, in de supermarkt, op straat, in de natuur en hebben interactie met mensen uit alle windstreken. Ze verdienen een goede voorbereiding op het burgerschap in onze democratische rechtsstaat.

Wat betekent bijvoorbeeld populisme? Wie kiest of er een snelweg komt door een natuurgebied, of een windmolenpark op zee? Waarom zijn verkiezingen belangrijk? Wat is zelfverdediging? Moet je betalen als iemand jou helpt?

Omdat kinderen te maken krijgen met botsende belangen en meningsverschillen hebben ze baat bij het vermogen om te reflecteren, om zich in te leven in anderen en om het voor een ander of zichzelf op te nemen. Dit boek biedt leerkrachten handvatten om deze stof met hun leerlingen te oefenen.

Mr. dr. Rosalie Koolhoven en
Ariska Bonnema brachten samen
met rechtswetenschappers van de
Rijksuniversiteit Groningen
25 SUPERDILEMMA'S bijeen,
prachtig geïllustreerd door
Maïa Blezes, Willem Kolvoort, Moniek
Peek, Anita Stoof en Sieger Zuidersma.